

Lapsi lasten joukossa

Vanhempien kokemuksia kehitysvammaisen lapsen
varhaiskasvatuksesta

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi
Opinnäytetyö
Kevät 2011

Liisa Kokkonen
Eeva Koskinen

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaaliala	Sosionomi AMK	
Tekijä/Tekijät		
Kokkonieni, Liisa ja Koskinen, Eeva		
Työn nimi		
Lapsi lasten joukossa - Vanhempien kokemuksia kehitysvammaisen lapsen varhaiskasvatuksesta		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2011	63 + 2 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Opinnäytetyömme aiheena on kehitysvammaisten lasten varhaiskasvatus Tuusulan kunnassa. Tutkimustehtävänä on selvittää, minkälainen on kehitysvammaisen lapsen arki päiväkotiryhmässä. Lisäksi kaksi tutkimuskysymystä kartoittavat kehitysvammaisen lapsen tuen tarvetta päiväkotiryhmässä sekä vanhempien varhaiskasvatuksen työntekijöiltä toivomaa tukea. Olemme keränneet aineistomme syksyllä 2010 haastattelemalla kehitysvammaisten lasten vanhempia. Haastatteluihimme on osallistunut kahdeksan vanhempaa viidessä eri haastattelutilanteessa. Olemme toteuttaneet opinnäytetyömme laadullisen tutkimuksen menetelmillä. Aineiston olemme keränneet puolistrukturoidulla teemahaastatteluilla sekä olemme analysoineet aineistomme teemoittelemalla.</p> <p>Tuloksemme kertovat esimerkin siitä, mitä kehitysvammaisen lapsen arkeen voi sisältyä. Opinnäytetyössämme kehitysvammaisen lapsen arkeen päiväkotiryhmässä vaikuttaa itsensä ilmaiseminen, sosiaaliset suhteet ja erilaiset tuen tarpeet. Opinnäytetyössämme kehitysvammaiset lapset tarvitsivat erityistä tukea sosiaalisten taitojen harjoitteluun sekä ohjausta lasten väliseen vuorovaikutukseen. Vanhempien tuen tarve mukautuu perheen elämäntilanteeseen ja voimavaroihin. Opinnäytetyössämme työntekijöiden ja vanhempien yhteistyön laatu pohjautuu pitkäaikaisuuteen, avoimuuteen ja rehellisyyteen.</p> <p>Yksilölliset valmiudet, kiinnostuksen kohteet sekä erilaiset tuen tarpeet vaikuttavat kehitysvammaisen lapsen arkeen päivähoitoryhmässä opinnäytetyössämme. Kehitysvammaisen lapsi tarvitsee tukea sosiaalisissa suhteissa, kuten toisen lapsen huomioon ottamisessa, perushoitotilanteissa ja tunteiden sekä puheen ilmaisussa. Kehitysvammaisen lapsen vanhempien sekä päivähoiton työntekijöiden välille muodostunut kumppanuussuhde toimii itsessään tuen muotona.</p> <p>Kehitysvammaisen lapsen itsetunto vahvistuu, kun hän tuntee kuuluvansa päiväkotiryhmään. Lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta on ollut merkittävää, että arki kuuluu oman ikäistensä lasten ympäröimänä. Vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden on työskenneltävä yhdessä, jotta kehitysvammaisen lapsen oppimista sekä kasvua koskevat tavoitteet voidaan saavuttaa.</p>		
Avainsanat		
kehitysvammaisen lapsi, arki, varhaiskasvatus, vanhemmat		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Kokkonniemi, Liisa and Koskinen, Eeva		
Title		
A Child among children - Parents' Experiences of Early Childhood Education of Children with Learning Difficulties.		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2011	63 + 2 appendix
<p>ABSTRACT</p> <p>The theme of our final project was early childhood education of children with learning difficulties in Tuusula. Our task was to investigate everyday life of the children with learning difficulties in a day care group. We also formed two questions. The first considered the support which children with learning difficulties needed in a day care group. The second considered the support that parents needed from day care employees. We started to collect material in autumn 2010 by interviewing the parents whose children had learning difficulties. Eight parents in five different situations participated in our interviews. Our final project was conducted with the methods of qualitative study. We collected material with semi-structured theme interviews. Our method in the analysis was thematizing.</p> <p>The results showed examples of what was included in disabled children's everyday life in a day care group. Self-expression, social relationship and different needs of support in a day care group affected their everyday life. The results showed that children with learning difficulties needed special support in learning social skills as well as guidance in interaction with other children. Support that parents needed depended on the family's life situation and capabilities. In our final project the quality of partnership between parents and employees was based on long-term relationship, transparency and honesty.</p> <p>Individuality, interests and need of support affected the everyday life of a child with learning difficulties in a day care group. A child with learning difficulties needed support in social interaction, with others, in communication and processing their emotions. The cooperation and partnership between parents and day care employees needed support as well.</p> <p>The feeling of belonging to the day care group affects the self-esteem of a child with learning difficulties. It is significant to a child's development that there are other children involved in everyday life. Parents and day care employees have to work together to achieve the aims set to the child's learning and growth.</p>		
Keywords		
child with learning difficulties, everyday life, early childhood education, parents		

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Varhaiserityiskasvatus	2
2.1 Varhaiskasvatus	2
2.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi	3
2.3 Integraatio	5
2.4 Erityinen tuki	6
3 Kehitysvammaisuus	8
3.1 Lähtökohtia	8
3.2 Arviossa toimintakyky	10
3.3 Todentuminen	11
4 Asiakkaana lapsiperhe	12
4.1 Varhaiskasvatuksen ydin	12
4.2 Kehitys ja oppiminen	14
4.3 Kumppanuusmalli	16
4.4 Aiempia tutkimuksia	21
4.4.1 Vammaisen lapsen arki	21
4.4.2 Elämänhallintaa ja tukea	23
4.4.3 Varhaiserityiskasvatuksen haaste	24
5 Tutkimustehtävä ja – kysymykset	25
5.1 Haastattelun teemat	26
6 Toteutus ja aineisto	27
6.1 Prosessin eteneminen	27
6.2 Teemahaastattelu	29
6.3 Haastatteluihin valmistautuminen	30
6.4 Haastatteluiden toteutus	33
6.5 Teemoittelu	34
7 Tulokset	35

7.1	Lapsen arki päiväkodissa	35
7.1.1	Itsensä ilmaiseminen	36
7.1.2	Sosiaaliset suhteet	38
7.1.3	Oppiminen ja kasvu	40
7.1.4	Itsetunto	42
7.1.5	Erilaisia tuen tarpeita	43
7.2	Vanhempien ja työntekijöiden välinen yhteistyö	45
7.2.1	Yhteistyön kehittämiskohteet	46
7.2.2	Vanhempien tukeminen arjessa	47
7.2.3	Kumppanuus	48
7.2.4	Tavoitteiden muodostaminen	49
7.2.5	Tiedon kulku ja keskusteluyhteys	50
8	Johtopäätökset	52
9	Pohdinta	57
	Lähteet	
	Liitteet	
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	
	Liite 2. Esite	

1 Johdanto

Suomi on ratifioinut Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lapsen oikeuksista vuonna 1991. Sopimuksen kuudennessa artiklassa kerrotaan, että sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään. (Yleissopimus lasten oikeuksista). Opinnäytetyömme käsittelee kehitysvammaisia lapsia Tuusulan kunnassa. Arvolähtökohtanamme on kunnioittaa lapsuutta ja elämää sen kaikissa muodoissa. Kehitysvammaisella lapsella on oikeus elää ja kasvaa turvallisessa ja rakastavassa ympäristössä. Opinnäytetyössämme käsittelemme kehitysvammaisuutta, mutta haluamme korostaa lapsen yksilöllisiä valmiuksia, emme vammakeskeisyyttä. Sosiaalialan korkeastikoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet oppaassa yhtenä tärkeänä eettisenä arvona on ihmisen oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti (Talentia ry. 2005: 8). Sosiaalialan ammattilaisen on pystyttävä tunnistamaan ja hyväksymään ihmisyyden eri osa-alueita. Tasa-arvo perustuu tälle näkemykselle, että jokainen meistä on samanarvoinen. Puhuttaessa kehitysvammaisuudesta toivomme, että kiinnitettäisiin huomiota yksilöllisiin vahvuuksiin vammaisuuden sijasta. Ihmisyys muodostuu persoonallisuudesta, luonteesta, tunteista ja teoista.

Tutkimustehtävänämmme on selvittää, minkälainen on vanhempien näkökulmasta kehitysvammaisen lapsen arki päivähoitoryhmässä. Lisäksi kaksi tutkimuskysymyksenämme kartoittavat vanhempien näkökulmasta kehitysvammaisen lapsen tuen tarvetta päiväkotiryhmässä sekä vanhempien päiväkodin työntekijöiltä toivomaa tukea. Olemme teemahaastatelleet kahdeksaa kehitysvammaisen lapsen vanhempaa viidessä eri haastattelutilanteessa. Analysoimme aineistoa teemoittelemalla. Tuloksistamme nousee esiin lapsia ja vanhempia, jotka ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä varhaiskasvatuksen arkeen Tuusulassa. Kehitysvammaisen lapsen arkeen päiväkotiryhmässä vaikuttavat yksilölliset valmiudet. Kehitysvammaiselle lapselle on tärkeää kuulua samanikäisten lasten päiväkotiryhmään. Vanhempien tuen tarve mukautuu perheen elämäntilanteeseen ja voimavaroihin. Opinnäytetyössämme vanhempien tuen tarve on vähentynyt päivähoiton aloituksen jälkeen. Vanhemmat

kokevat suurimmaksi tueksi toimivan keskusteluyhteyden päivähoidon työntekijöiden kanssa.

2 Varhaiserityiskasvatus

2.1 Varhaiskasvatus

Suomessa lasten päivähoito on subjektiivinen oikeus. Lain mukaan päivähoitoa voivat saada lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä sekä milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty myös sitä vanhemmat lapset (Laki lasten päivähoidosta 36/1973 § 2). Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella lapsella on Suomessa oikeus saada lain tarkoittamaa päivähoitoa. Lain ensimmäisessä pykälässä selvennetään, että päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana (Laki lasten päivähoidosta 36/1973 § 1). Lasten päivähoidossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka (Heinämäki 2004: 9). Päivähoitojärjestelmä on Suomessa ensisijainen kodin ulkopuolinen varhaiskasvatusinstituutio, joka tarjoaa myös kokonaisvaltaista varhaisvuosien erityispedagogista toimintaa. (Tauriainen 2000: 68).

Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan, että varhaiskasvatuspalveluissa perheiden voimavaroihin luotetaan. Ammattitaitoinen henkilöstö on vanhempien kumppanina ja auttaa lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä. Vastuu lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta on aina ensisijaisesti vanhemmilla. Tuusulassa toimii tällä hetkellä 19 kunnallista ja kaksi ostopalveluperiaatteella toimivaa päiväkotia sekä yhdeksän yksityistä päiväkotia. Ryhmäpäiväkoteja Tuusulasta löytyy neljä. Tuusulassa järjestetään tuettua varhaiskasvatusta erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseville lapsille integraatioperiaatteella. Hoitoa järjestetään lähellä kotia päiväkodissa tai perhepäivähoitossa. Tarpeen mukaan lapselle laaditaan henkilökohtainen opetukseen järjestämistä koskeva suunnitelma sekä suunnitellaan kuntoutus- ja tukitoimenpiteet. (Tuusulan kunnan vasu 2005: 5-9, Tuusulan Kunta 2011).

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on laaja-alainen ja monitieteellinen tieto sekä varhaiskasvatuksen menetelmiin perustuva kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Varhaiskasvatus on leikkikeskeistä, suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen peruseriaatteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua. Kokonaisvaltaisen kasvun ohella lapsi voi tarvita erityistä huomiota sekä tukea yksittäisellä tai useammalla kehityksen alueella. Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatuspalveluita järjestettäessä on erityisesti huomioitava kokonaisvaltaisuuden tavoite niin lapsen kehityksen tukemisessa kuin palvelujärjestelmän toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa palveluiden kytkeytyminen muihin sosiaalipalveluihin sekä terveys- ja opetuspalveluihin on suunniteltava yhteistyössä vanhempien ja eri toimijatahojen kanssa. (Heinämäki 2004: 9).

Tuusulassa varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Lasten kannalta hyvä kokonaisuus muodostuu vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteästä yhteistyöstä. (Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelma 2005: 7). Perheen ja päiväkodin työntekijöiden välinen yhteistyö tulee toimia saumattomasti ja molempia osapuolia kunnioittavasti, jotta edellytykset lapsen kasvuun ovat suotuisat. Osapuolten tulee kunnioittavasti keskustella lasta koskevista asioista ja sopia yhteiset tavoitteet koskien lapsen kasvatusta ja hoitoa. Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsella on oikeus saada tasa-arvoista kohtelua, lapsen etu tulee huomioida sekä lapselle tulee suoda mahdollisuus täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteet huomioiden. (Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelma 2005: 5). Varhaiskasvatustyö on työtä lapsen hyväksi. Päivähoidon arjessa on muistettava, että kasvatustyön keskiössä on lapsi.

2.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Varhaiskasvatuksen työntekijät viettävät aikaa lasten kanssa lähes päivittäin ja heillä on mahdollisuus saada laaja-alainen näkemys lapsesta. Tämän pohjalta he arvioivat lapsen kehitystä, tuen tarvetta ja havaintojaan yhdessä vanhempien kanssa. Päivähoidon voi aloittaa myös lapsi, jolla on jo tunnistettu erityisen tuen tarve. Stakesin

julkaisemassa oppaassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana varhaiskasvatuksessa on vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen aiemmin todetun erityisen tuen tarve. Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen tai tunne-elämän sekä sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 35).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että tarvittaessa hankitaan lapsen tuen kannalta tarkoituksenmukainen asiantuntijan lausunto, mutta varhaiskasvatuksen tukitoimet voidaan aloittaa lapselle heti kun tuen tarve on havaittu (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 35). Varhaiskasvattajat eivät siis tarvitse lausuntoa aloittaakseen tukitoimien käytön lapsen tueksi. Lausunnolla on kuitenkin merkitystä, esimerkiksi eri terapioihin pääsyyn sekä erilaisten sosiaalipalveluiden asiakkuuksiin. Pienen lapsen tuen tarpeiden arviointi ja diagnosointi on usein vaikeaa, eikä pienille lapsille pitkäaikaista diagnoosia yleensä määritellä. Asiantuntijan arvio lapsen tuen tarpeesta on merkittävä tuki yksilöllisen varhaiskasvatuksen ja tukitoimien suunnittelussa. (Heinämäki 2005:25).

Erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi on aina yksilö. Tuen tarvetta arvioidessa on saatava kattava näkemys lapsen vahvuuksista ja kehityskohteista. Lasta ei määritä tämän tuen tarve, vaan kuka hän on ihmisenä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että lapsen tuen tarvetta arvioidessa on olennaista tunnistaa ja määritellä lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet eri ympäristöissä ja erilaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa sekä niihin liittyvät tuen ja ohjauksen tarpeet. On tärkeää luoda kokonaiskuva lapsesta: tämän kiinnostuksista sekä vahvuuksista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 35).

Tuusulassa varhaiserityiskasvatuksesta käytetään nimitystä tuettu varhaiskasvatus. Tuusulan tuetun varhaiskasvatuksen tehtävänä on muodostaa oppimisympäristö, joka mahdollistaa jokaisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen yhteisessä ympäristössä. Vanhempien ja eri tahojen myönteinen asenne sekä yhteistyö ovat keskeisiä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen arkea voidaan helpottaa henkilökohtaisella tai

ryhmäkohtaisella avustajalla sekä päiväkodin lapsiryhmän pienentämisellä. Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan yhteistyössä vanhempien ja kuntouttavien tahojen kanssa toiminta- ja ohjaussuunnitelma eli TOS. Tuetussa varhaiskasvatuksessa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet ja tarvittaessa lasta autetaan tukitoimin. Lapsen tuen tarve saattaa olla lyhyt- tai pitkäkestoista tai se voi liittyä lapsen normaaliin kehitykseen. Lapsen tuen tarpeeseen pyritään puuttumaan ajoissa, jotta muita mahdollisia ongelmia voitaisiin ennaltaehkäistä ajoissa. Tuusulassa toimivat Mikkolan ja Väinölän integroidut erityisryhmät sekä Jokelan päiväkodissa toimii tehostettu pienryhmä. Erityisen tuen tarve on huomioitu näiden ryhmien koossa ja henkilökunnan rakenteessa. (Tuusulan kunta 2011).

2.3 Integraatio

Käytännössä yleisin erityisen tuen järjestämisen muoto päivähoitossa on nykyisin yksilöintegraatio, joka tarkoittaa sitä, että tukea tarvitseva lapsi sijoitetaan tavalliseen lapsiryhmään. Lapsen sijoittaminen lapsiryhmään ei kuitenkaan itsessään takaa vielä integraatioperiaatteen toteutumista. Lapsen asemaa voidaan tarkastella eri integraatiotasoilla. Ensimmäisenä tasona on fyysinen integraatio, joka tarkoittaa erityisen tuen järjestämistä yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä. Tällöin lapsi ei joudu eristetyksi toisista lapsista. Toinen taso kuvaa lapsiryhmän toimintaa. Toiminnallinen integraatio tarkoittaa, että erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen päivittäinen toiminta kytkeytyy muun lapsiryhmän toimintaan ja hän osallistuu samoihin toimintoihin kuin muut lapset. Kolmas taso kuvaa lapsen asemaa vertaisryhmässä. Sosiaalinen integraatio tarkoittaa sitä, että tukea tarvitsevalle lapselle tarjoutuu mahdollisuus sosiaalisiin kontakteihin, leikkiin ja vuorovaikutukseen vertaisryhmässä. (Heinämäki 2004: 14). Tauriainen kirjoittaa myös neljännestä, yhteiskunnallisesta integraatiosta, jossa tavoitteena on lisätä yksilöiden tasavertaisia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä työssä, vapaa-aikana ja tulevaisuudessa (Tauriainen 2000: 71). Erityisen tuen tarpeessa olevien lasten integroimista tarkastellaan siis syvemmin kuin pelkän fyysisen sijoituksen puitteissa. Onnistunut integraatio nostaa lapsen tasavertaiseksi jäseneksi lapsiryhmään.

Toisena integraation toteuttamistapana ovat integroidut erityisryhmät. Heinämäki kirjoittaa, että integroitu erityisryhmä tarkoittaa ryhmää, jossa on sekä tukea tarvitsevia lapsia että niin sanottuja tukilapsia. Integroidussa ryhmässä lasten lukumäärä on yleensä 12 lasta, joista viisi ovat tukea tarvitsevia. (Heinämäki 2004: 60). Tavanomaisessa lapsiryhmässä voi olla ryhmäavustaja erityistä tukea tarvitsevaa lasta varten. Yksilöintegraatiossa lapsi on usein päivähoitoryhmässä sijoitettu ns. kahden lapsen paikalle tai hänelle on palkattu avustaja (Heinämäki 2004:12).

2.4 Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksen tukitoimina ympäristöä sekä kasvatustoimintaa voidaan mukauttaa lapsen tarpeiden mukaisesti. Tukitoimet tarkoittavat myös päivähoidon kuntotuttavien elementtien suunnitelmallista käyttöä. Ympäristön mukauttaminen tarkoittaa, että lapsen fyysistä, psyykkistä ja kognitiivista ympäristöä mukautetaan lapselle sopivaksi. Ympäristöllä tarkoitetaan rakennettuja tiloja, lähiympäristöä sekä toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt erilaisine materiaaleineen ja välineineen. Kasvatustoimintaa voidaan mukauttaa eriyttämällä, toimintojen sisältöjen ja muotojen mukauttamisella, perustaitojen harjaannuttamisella sekä itsetunnon vahvistamisena. Eriyttäminen tarkoittaa, esimerkiksi pienryhmätoimintaa tai kahdenkeskistä taitojen opettelua aikuisen kanssa. Toimintaa voidaan mukauttaa esimerkiksi välttämällä liian vaikeita tehtäviä tai tehtävänantoja. Perustaitojen harjaannuttaminen on tärkeää, kun lapsi tarvitsee ikätasoaan enemmän ohjausta ja harjoitusta päivittäisissä taidoissa, kuten pukeminen, syöminen ja hygienia. Omatoimisuus tuottaa lapselle turvallisuuden tunnetta ja luottamusta omiin kykyihin. Lapsen itsetunnon vahvistaminen on tärkeää, kun lapsella havaitaan erityisen tuen tarve. Lapsi tunnistaa aikuisten huolen, mutta ei osaa kohdistaa sitä oikealla tavalla itseensä. Lapsi voi myös vertailla itseään toisiin lapsiin, jolloin huonommuuden kokemus vaikuttaa lapsen minäkäsitykseen. Lapsen minäkäsitys muodostuu kokemuksesta, kuinka toiset häntä kohtelevat. Aikuisen on tärkeää arvostaa lasta ja tietoisesti kasvattaa lapsen itsetuntoa. (Heinämäki 2004: 36).

Erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi voi käyttää päivähoidon palveluja eri syistä. Päivähoitojärjestelmä on luotu, jotta se mahdollistaisi molempien vanhempien kodinulkopuolisen työssäkäynnin ja opiskelun. Anttonen ja Sipilä kirjoittavat, että

päivähoitopaikkojen lisäämisestä tuli 1970-luvulta lähtien yksi valtion keskeisimmistä hyvinvointihankkeista (Anttonen 2000: 82). Perhe ja lapset voidaan ohjata päivähoiton palveluihin lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Päivähoitoa käytetään usein kuntoutustoimena lapselle silloin, kun lapsen kasvuolot vaarantuvat tai eivät riittävästi turvaa hänen terveyttään. Tällöin tuen peruste ja päivähoito ovat osa lapsen ja perheen tukitoimia. (Heinämäki 2004: 49). Lapsi voi olla päivähoitossa kuntoutuksellisista syistä. Päivähoitossa lapselle on tarjolla paljon erilaisia virikkeitä, kuten vertaisten kanssa oloa, säännöllinen rytmi, vuorovaikutusta kasvattajien kanssa sekä ryhmässä oloa. Tukea tarvitsevalle lapselle kunnan järjestämä päivähoito voi olla yksi kuntoutusmuoto, jonka toteuttamisessa on huomioitava lapsen yksilölliset tarpeet, tukipalveluiden riittävyys ja yhteistyö vanhempien ja eri tahojen kesken (Heinämäki 2004: 10).

Erytispedagoginen ohjaus sisältää elementtejä, jotka toistuvat kuntoutusta ja opetusta ohjaavissa periaatteissa. Erytisen tuen tarpeita on hyvin erilaisia, mutta tuen osatekijöinä on samoja elementtejä. Näitä osa tekijöitä kutsutaan päivähoiton kuntouttaviksi elementeiksi. Näitä elementtejä ovat päivähoiton struktuuri, hyvä vuorovaikutus, lapsen oman toiminnan ohjaus, ryhmätoiminta sekä kehityksen eri osa-alueiden tukeminen. Päivähoiton struktuuri tarkoittaa ajan, tilan ja ihmisten selkeää rakennetta, jotta lapsi oppii ennakoimaan ja oppimaan tapahtumien kulkua. Ennakoiminen vahvistaa käsitteiden ja kielen kehittymistä, käyttäytymisen suuntaamista sekä muistin rakenteita. Toisena elementtinä on hyvä vuorovaikutus. Luottamuksellinen ihmissuhde auttaa lasta hakeutumaan vuorovaikutukseen aikuisen kanssa myös silloin, kun lapsi kohtaa haasteita ja ongelmia. Kolmantena elementtinä on lapsen oman toiminnan ohjaus. Tällöin lasta opastetaan ajattelemaan ja tekemään päätöksiä, hänelle opetetaan toimintaa helpottavia tottumuksia ja päivittäisiin toimintoihin liittyviä taitoja. Neljäntenä elementtinä on ryhmätoiminta. Ryhmätoiminta voi olla sekä aikuisjohtoista että vapaamuotoista leikkitoimintaa. Elementin keskiössä on kuitenkin sosiaalinen vuorovaikutus. Lasten keskinäinen leikki ja toiminta motivoivat lasta liikkumaan, puhumaan ja osallistumaan. Viidentenä elementtinä on kehityksen osa-alueiden tukeminen. Lapsen kehitysvaiheen huomioiminen on aina mukana toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa, jolloin yksittäisen kehitysvaiheen tukeminen on luontevaa liittää osaksi muuhun toimintaan. (Heinämäki 2004: 37- 38).

3 Kehitysvammaisuus

3.1 Lähtökohtia

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta määrittelee, että kehitysvammaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 1). Vamma tarkoittaa sellaisesta fyysistä tai psyykkistä vajavuutta, joka rajoittaa pysyvästi yksilön suorituskykyä. Kyseessä ei siis ole pelkästään mekaanisen syyn, esimerkiksi tapaturman, aiheuttama vamma. Kehitysvammaisuus on erittäin laaja käsite, joka nivoo yhteen erilaisten kehityksen häiriöiden, sairauksien tai tapaturman vaikutuksia lapsen tai nuoren elämään. Kehitysvammaisuus tarkoittaa muidenkin elimien kuin hermoston vammoja ja vaurioita. Merkittävin ryhmä kehitysvammaisuuden syissä on kuitenkin hermoston kehityshäiriöt, joihin kuuluvat hermoston sairaudet, vauriot ja muun toiminnan puutokset sekä poikkeavuudet. (Kaski 2009: 16). Kehitysvammaisuus ei määrittele ihmisen minuutta tai persoonaa. Kasvatus, elämäkokemukset, oppiminen ja elinympäristö vaikuttavat siihen, millaiseksi aikuiseksi lapsi kasvaa. Kehitysvammaiset ovat samalla tavalla yksilöllisiä kuin muutkin ihmiset. Heillä on oma persoonallisuutensa, omat vahvuutensa, mahdollisuutensa ja kykynsä, jotka on löydettävä ja joita täytyy tarvittaessa tukea. (Malm, Matero, Repo, Talvela 2004: 8).

Vammakäsitettä merkittävämmäksi nousee kuntoutuksen näkökulma. Kehitysvammaisen ihmisen toimintakykyä ja arkea voidaan tukea erilaisin kuntoutuksen menetelmin. Kuntoutus tarkoittaa toimintaa, jonka avulla kuntoutuja saavuttaa paremman fyysisen toimintakyvyn, sosiaalisen kelpoisuuden, henkilökohtaisen tyytyväisyyden ja suoriutuu helpommin päivittäisistä toiminnoista. Kuntoutuksen osa-alueina ovat sosiaalinen, kasvatuksellinen, lääkinnällinen sekä ammatillinen kuntoutus. (Kaski 2009: 240).

Kehitysvammaisuuden syyt luokitellaan prenataalisiin, perinataalisiin sekä postnataalisiin vaiheisiin. Prenataaliset syyt tarkoittavat vaiheita, jotka tapahtuvat ennen lapsen syntymää. Prenataaliset syyt luokitellaan perintötekijöistä johtuviksi, sikiökautisiin tuntemattomista syistä johtuviin epämuodostumiin sekä ulkoisiin prenataalisiin syihin, joita mm. aiheuttavat infektiot, lääkkeet ja myrkyt sekä sikiön kasvun ja ravitsemuksen häiriöt. Perinataaliset syyt tarkoittavat ajanjaksoa synnytyksen alkamisesta lapsen ensimmäisen elinkuukauden loppuun. Perinataalisia syitä voivat olla infektiot sekä syntymään liittyvät keskushermoston vauriot. Postnataaliset syyt kattavat ensimmäisen elinkuukauden jälkeisiä vaiheita ja voivat johtua hyvin vaihtelevista tekijöistä. Kehitysvammaisuuden syitä tutkittaessa on kohdennettava huomio siihen, että vieläkin lähes kolmannesosa kehitysvammaisuuden syistä ovat tuntemattomia. (Kaski 2009: 27).

Kehitysvammaisuus itsessään ei ole peruste palveluiden saamiseksi. Keskeisen lainsäädännön ensimmäisissä pykälissä todetaan, että lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä, edistää henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, edistää hänen omintakeista toimeentuloaan ja turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 § 1, Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 1). Kyseisten lakien on määrä tarjota palveluita kirjatulle asiakasryhmälle, jotta heillä olisi samat toimintamahdollisuudet arjessa kuin muillakin. Kehitysvammaisuuden lisäksi palveluiden hakijan on kyettävä kuvailemaan, millä tavoin jokin rajoitus esimerkiksi näkyy hänen arjessaan. Palveluiden tarkoituksena on vastata tähän rajoitukseen poistamalla tai lieventämällä ongelmaa.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista on ensisijainen verrattuna lakiin kehitysvammaisten erityishuollosta. Vammaisen henkilö on oikeutettu palveluihin, mikäli hän ei niitä toisen lain nojalla voi saada. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 § 4). Laki mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta

välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 § 8).

3.2 Arviossa toimintakyky

Kehitysvammaisuuden kuvaamiseen on yleensä käytetty älykkyydosamäärän mittaamista. Älykkyyys on kuitenkin vain osa ihmisen persoonallisuutta. (Malm ym. 2004: 8). Älyllisestä kehitysvammaisuudesta puhuttaessa tarkastelemme käsitettä kahden eri määritelmän näkökulmasta: WHO:n sekä AAIDD:n. Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmässä älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä ovat kehitysiässä ilmaantuvat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Määritelmässä älyllinen kehitysvamma voi esiintyä joko yksinään tai yhdessä fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. WHO:n määritelmän lisäksi on noussut myös toinen kehitysvammaisuutta määrittelevä malli. The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) esittämä malli älyllisestä kehitysvammaisuudesta on perustaltaan toiminnallinen, ja määrittelyssä ratkaisevat tekijät ovat kyvyt, ympäristö ja toimintakyky. Kyse on vuorovaikutuksesta, jonka osapuolina ovat älylliset sekä adaptiiviset taidot ja ympäristön vaatimukset. Älyllinen kehitysvammaisuus on tämän vuorovaikutuksen tulos. AAIDD:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa tämänhetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Tilalle on ominaista merkittävästi keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskyky, johon samanaikaisesti liittyy rajoituksia vähintään kahdessa adaptiivisten taitojen osa-alueissa. Adaptiivisia taitoja ovat kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisöissä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuus ilmenee ennen 18 vuoden ikää. (Kaski 2009: 16–17). Kumpikin määritelmistä painottaa, että kehitysvammaisuuden lähtökohtana ovat puuttuvat toiminta edellytykset, eikä sairaus. Kehitysvammaisuus ilmenee tilana, jossa älylliset rajoitukset vaikeuttavat sopeutumista ympäristöön. (Kaski 2009: 28).

Määriteltäessä kehitysvammaisuutta hermoston kehityshäiriöistä tärkeimpänä ovat aivojen kehityshäiriöt. Niihin liittyy usein älyllinen kehitysvammaisuus. (Kaski 2009: 16). Noin 1 % väestöstä kärsii eriasteisesta älyllisestä kehitysvammaisuudesta.

Älyllisessä kehitysvammaisuudessa erotetaan lievä älyllinen kehitysvammaisuus, keskivaikea kehitysvammaisuus, vaikea kehitysvammaisuus ja syvä älyllinen kehitysvammaisuus. Älyllinen kehitysvammaisuus on monisyinen keskushermoston kehityshäiriö. Noin 30–40 %:ssa älyllisen kehitysvammaisuuden syyt ovat tuntemattomia. Noin 5 % kehitysvammaisuudesta johtuu erilaisista perinnöllisistä syistä, noin 30 % sikiökautisista kehityshäiriöistä, noin 10 % raskauden ja synnytyksen aikaisista haitoista, noin 5 % lapsuuden aikaisista infektioista, kallovammoista ja myrkytyksistä, noin 15–20 % muista psykiatrisista sairauksista ja erilaisista ympäristötekijöistä kuten äärimmäisen vaikeista lapsuuden olosuhteista. (Huttunen 2009).

3.3 Todentuminen

Kehitysvammaisuuden ilmenemisajankohta on riippuvainen vamman syistä. Tietyt periytyvät sairaudet, kromosomipoikkeavuudet ja hermoston kehityshäiriöt voidaan todeta jo raskauden aikana, mutta tavallisimmin epäily lapsen kehitysvammaisuudesta herää lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana. Vaikea kehitysvammaisuus todetaan yleensä ensimmäisen elinvuoden aikana, mutta hyvin lievät poikkeavuudet voidaan todentaa vasta koulun aloittamisen kynnyksellä. Jokainen lapsi, jonka kehitys selkeästi ja pysyvästi poikkeaa normaalista tai joka menettää oppimiaan taitoja, on tutkittava. Mikäli lapsella epäillään henkisen kehityksen viivästymää, lapsi ohjataan tutkimuksiin, joiden tarkoituksena on selvittää, miten laaja-alaisesti lapsen kehitys on viivästynyt sekä selvittää poikkeavan kehityksen syy. Alustava selvitys voidaan tehdä lääkärin ja psykologin yhteistyönä esimerkiksi terveyskeskuksessa. Epäilyn vahvistuessa lääkäri ohjaa lapsen neurologisiin tutkimuksiin keskussairaalaan. (Kaski 2009: 26–29). Kehitysvamma-diagnoosia varten tarvitaan laboratorio- ja kuvantatutkimuksen lisäksi psykologin suorittama tutkimus, jonka avulla kehityksen taso määritellään tarkemmin. Diagnoosin jälkeen asiakkaalle laaditaan kuntoutussuunnitelma, jonka tekemiseen osallistuvat lääkäri ja psykologi sekä tarvittaessa sosiaalityöntekijä, puhe -, fysio -, ja toimintaterapeutti. (Kaski 2009: 32). Kehitysvammainen lapsi tarvitsee aikuisilta tukea arjen toiminnoissa kuten lapset yleensäkin. Kasvun ja kehityksen tukemisen tavoitteena on kokonaisvaltainen persoonallisuuden kehittyminen. Lapselle tulee antaa riittävän haasteellisia omaan yrittämiseen perustuvia tehtäviä, jotka tähtäävät elämänhallinnan kehittämiseen. (Malm ym. 2004: 177). Kehitysvammaista lasta tulee kannustaa

toimimaan mahdollisimman paljon itsenäiseksi toimijaksi. Lapsi uskaltaa kokeilla uusia asioita enemmän itse, jos lapsi kokee aikuisen olevan läsnä ja kannustava.

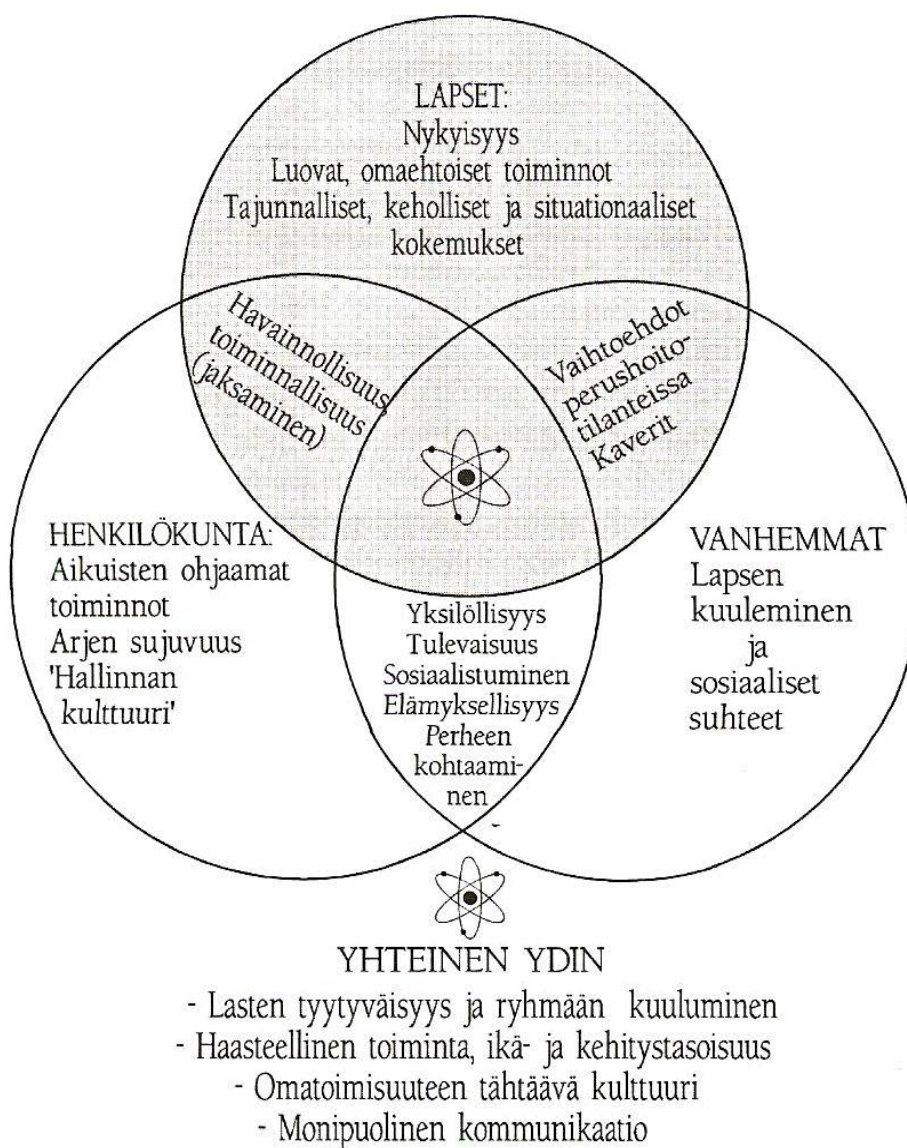
Huoli lapsesta koskettaa syvästi vanhempia. Vanhemmat ovat ensimmäisiä, joiden kanssa ammattilaisen tulisi keskustella, kun huoli lapsesta herää. Vanhempien tunteet, kokemukset sekä kysymykset tarvitsevat ammattilaiselta aikaa sekä ymmärrystä. Hänninen on tutkinut vanhempien kokemuksia ensitiedosta kehitysvammaisen lapsen syntyessä. Tutkimuksessaan Kohtaamisen kokemuksia epävarmuuden näyttämöllä hän jakaa ensitiedon kolmeen vaiheeseen: epäilyvaihe, epävarman tiedon vaihe ja diagnoosivaihe. Hänen tutkimuksensa yhtenä tuloksena on, että epäilyn sekä epävarman tiedon vaiheet ovat hyvin raskaita vanhemmille. Hänninen kirjoittaa, että vanhempien näkökulmasta diagnoosin kuuleminen on lopulta helpottava asia, varsinkin, jos sitä on edeltänyt pitkä epätietoisuuden vaihe. (Hänninen 2004: 166).

4 Asiakkaana lapsiperhe

4.1 Varhaiskasvatuksen ydin

Laadukkaan varhaiskasvatuksen ytimenä on lapsen tyytyväisyys ja kokemus ryhmään kuulumisesta, omatoimisuuteen tähtäävä kulttuuri, yhteisön monipuolinen kommunikaatio sekä ikä-kehitystason mukainen toiminta. (Määttä, Rantala 2010: 105). Tauriainen on tutkinut väitöskirjassaan *Kohti yhteistä laatua* henkilökunnan, vanhempien sekä lasten laatukäsityksiä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Väitöskirjassaan hän luo varhaiskasvatuksen laadulle yhteisen ytimen, joka koostuu henkilökunnan, vanhempien ja lasten näkemyksistä siitä, mikä on laadukasta toimintaa. Malli on ihannetila varhaiskasvatuksesta, jossa kohtaavat henkilökunnan, vanhempien sekä lasten odotukset ja näkökulmat. Erilaiset näkökulmat täydentävät toisiaan väitöskirjassa, jotta varhaiskasvatuksen laadusta saataisiin mahdollisimman todenmukainen kuva. Tauriainen on tutkinut erikseen henkilökunnan, vanhempien sekä lasten näkemyksiä, joiden perusteella hän on tiivistänyt näkemykset kuvioon. Kuvio muodostuu kolmesta eri näkökulman ympyrästä, joiden yhteiset käsitykset muodostavat kuvion ytimen, yhteisen käsityksen laadukkaasta varhaiskasvatuksesta.

Tauriainen on väitöskirjassaan koonnut aineiston perusteella keskeisen ytimen laadukkaasta varhaiskasvatuksesta. Ydin koostuu asioista, jotka olivat kaikille tahoille yhteisiä laatuksiksi. (Tauriainen 2000: 196).

Kuvio 1. Laadukas varhaiskasvatus (Tauriainen Leena 2000: 197).

Tauriaisen muodostama laadun yhteinen ydin koostuu lasten tyytyväisyydestä, ryhmään kuulumisesta, haasteellisesta toiminnasta, ikä- ja kehitystasoisuudesta,

omatoimisuuteen tähtäävästä kulttuurista sekä monipuolisesta kommunikaatiosta. Vanhempien, henkilökunnan ja lasten yhteinen tavoite oli lasten tyytyväisyys. Lasten tyytyväisyys muodostuu heidän saamistaan mieluisista tajunnallisista, kehollisista, situationaalisista kokemuksista, yksilöllisestä huomioimisesta, sosiaalisista suhteista, perushoidosta sekä ohjatusta toiminnasta. Ryhmään kuulumisen merkitsee hyväksytyksi tulemistä sekä osallisena olemista, joka Tauriainen mukaan on integraation onnistumisen peruslähtökohta. Toiminnan haasteellisuus määräytyy lasten osallistumisasteesta, itseohjautuvuuden mahdollisuudesta, toimintaa ohjaavista säännöistä, tehtävien ja materiaalien tarkoituksenmukaisuudesta. Haasteellisen toiminnan lähtökohtana on, että suunniteltu toiminta on lapsen ikä- ja kehitystason mukaista. Omatoimisuuteen tähtäävä kulttuuri tarkoittaa päivähoiton arkea, jossa aikuiset antavat lapsille tilaa muokata omaa toimintaympäristöään sekä aikaa suunnitella toimintaa. Omatoimisuuden kulttuurissa ymmärretään lapsilähtöisyyden merkitys osana laadukasta varhaiskasvatusta. Monipuolinen kommunikaatio ilmeni integroidun erityisryhmän laatua korostavana tekijänä. Monipuolinen kommunikaatio tarkoittaa vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttöä, esimerkiksi kuvakorttien ja tukiviittomien käyttöä. Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö lisää vuorovaikutusten moniaistisuutta ja toiminnallisuutta. (Tauriainen 2000: 196–199).

4.2 Kehitys ja oppiminen

Vygotskyn ajatukset ovat voimakkaasti vaikuttaneet käsitykseen, jossa ihmisten välinen vuorovaikutus on tärkeä osa ihmisen kehitystä. (Vasta 2002: 240). Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on laaja-alainen ja monitieteiseen tietoon sekä varhaiskasvatuksen menetelmiin perustuva kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta (Heinämäki 2004: 9). Varhaiskasvatuksen osana ovat näkökulmat lapsen kehitykseen ja oppimiseen.

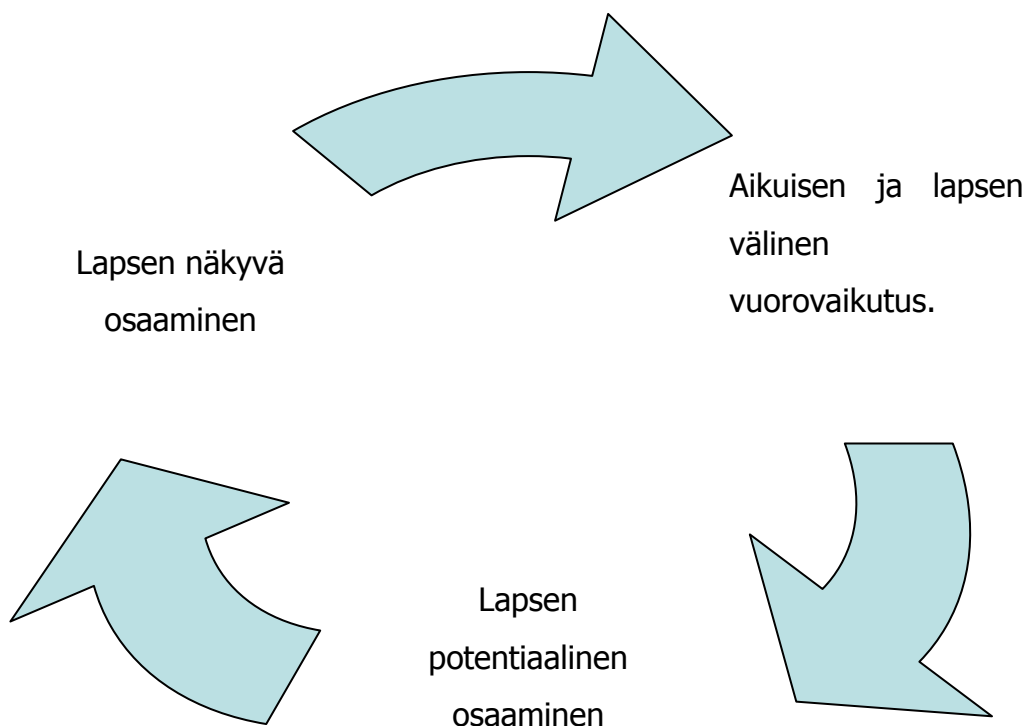
Opetuksen taustalla on ollut ajatus, että eri aineet kehittävät eri taitoja ja kykyjä. Opetus ja oppiminen voivat kuitenkin tarjota kehitykselle enemmän kuin mitä sisältyy välittömiin tuloksiin. Vygotsky näki opetuksen keskeiseksi mahdollisuudeksi vaikuttaa lapsen yleistämisen tasoon ja tietoisuuden rakenteen muutokseen. Opetusta ei

kuitenkaan voida nähdä kouluympäristössä tapahtuvana opetuksena, vaan kaikenlaisena ohjauksena, jossa kokeneempi henkilö ohjaa lapsen toimintaa. Kaikki ohjaus ennen lapsen kouluikää on opetusta. (Hakkarainen 2002: 57–59). Kehitysvammaisen lapsen arkea käsiteltäessä kehityksen ja oppimisen käsitteiden avaaminen on merkityksellistä. Lapsen oppiminen tulee kuitenkin nähdä kokonaisvaltaisena kasvuna, eikä yksittäisten taitojen oivaltamisena. Lasten opettamisesta puhuttaessa käsitteet opettaminen ja ohjaaminen myös usein sekoittuvat.

Opetus ei koskaan lähde tyhjästä, vaan lapsen saavuttama kehityksen taso tulee huomioida. Opettamisen ja ohjauksen suunnitteluun tarvitaan lapsen kaksi kehityksen tasoa. Ensimmäinen taso on jo saavutettu, nykyinen kehityksen taso, joka voidaan todeta esimerkiksi testeillä tai tehtävänratkaisujen avulla. Lapsen kyvyt itsenäiseen suoritukseen eivät kuitenkaan kerro kokonaiskuvaa lapsen oppimisesta. Toinen kehityksen taso kuvaa lapsen kehittymässä olevia kehityksen alueita. Kokeneemman ohjauksella lapsi kykenee saavuttamaan kehitystasoaan haastavampia tehtäviä. Vygotsky käytti nimitystä lähikehityksen vyöhyke saavutetun kehitystason ja mahdollisen kehityksen tason välisestä etäisyydestä. Lähikehityksen vyöhykkeen mukaan opetus tulee suunnata saavutetun kehitystason yläpuolelle ja ylittää perinteisesti testeillä määriteltä yläraja. (Hakkarainen 2002: 59–60). Lapsen oppiminen ja kehittyminen etenee kokeneemman ohjauksella haastavammalle tasolle kuin yksilösuorituksena. Kehityksessä on siis nykyisen osaaminen rinnalla tärkeää huomioida lapsen mahdollisuudet uuden oppimiseen.

Opetuksen tehtävänä on herättää ja saada liikkeelle lapsen sisäisiä kehitysprosesseja. Lähikehityksen vyöhykkeessä uusi taito tai tieto on ensin mahdollista saavuttaa vain yhteistoiminnassa ja vuorovaikutuksessa kokeneemman kanssa. Yhteistoiminnan ja vuorovaikutuksen tuloksena ne muuntuvat sisäisiksi prosesseiksi, jolloin lapsi sisäistää uuden tiedon. (Hakkarainen 2002: 61). Uuden tiedon sisäistämisen jälkeen muutos tapahtuu yksilön sisäisessä toiminnassa. Tällöin ohjauksen avulla taito siirtyy osaksi yksilön omaa osaamista. Vygotskyn mukaan kehityksen muutokset syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Lyytinen, Korhonen, Lyttinen 2008:26). Esimerkiksi lapsi saavuttaa taitoja aikuisen ohjauksella. Taitoja, joita lapsi ei itsenäisesti

kykene vielä suorittamaan. Lapsi oppii havainnoimalla ja kokeilemalla vuorovaikutuksessa kokeneemman kanssa. Vuorovaikutuksen ja toiminnan seurauksena lapsi siirtää taidon itsenäiseen työskentelyyn.

Kuvio 2. Lähikehityksen vyöhykkeen vaiheet (Hakkarainen 2002:61).

4.3 Kumppanuusmalli

Davis Hilton muodostaa kirjassaan Miten tukea sairaan tai vammaisen lapsen vanhempia ihanteellisen kumppanuusmallin vanhempien ja ammattimaisen auttajan välille. Hilton kirjoittaa ideaalista kumppanuusmallista, jossa toteutuu kahdeksan vuorovaikutussuhteen laatua kuvaavaa tekijää. Kumppanuusmallissa osapuolina toimii lapsen koko perhe ja auttaja. (Davis 2003: 42). Davisin kumppanuusmalli toimii pohjana varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuudelle, jossa vanhempien asiantuntijuutta lapsesta arvostetaan samalla tavoin kuin ammatillista näkökulmaa. Davisin mukaan kumppanuusmalli edustaa ihannetilaa, johon ammattilaisten tulisi tavoitteellisesti pyrkiä. Hän kuitenkin toteaa, että ideaalitalan saavuttaminen ei aina

käytännössä ole mahdollista. Tärkeintä Davisin kumppanuusmallissa on vähintään aidosti tavoitella ihannetilaa.

Kehitysvammaisen lapsen vanhempien ja päivähoidon työntekijöiden kumppanuuden edellytys on saumaton yhteistyö. Molemmiin puoleinen kunnioitus sekä arvostus ovat tärkeitä edellytyksiä. Davisin kumppanuusmallin mukaan vastuu kasvatustehtävästä tulisi jakaa lapsen vanhemmille ja päivähoidon ammattilaisille. Kasvatustehtävän onnistumisen edellytys vaatii lapsen vanhemmilta sekä päivähoidon työntekijöiltä sitoutumista sekä pitkäjänteisyyttä. Davisin kumppanuusmallissa todetaan, että mitä läheisempi yhteistyö lapsen vanhempien ja päivähoidon henkilökunnan välillä on, sitä varmempi on hyvä lopputulos. (Davis 2003: 42). Läheinen yhteistyö tarkoittaa, että kumppanuus kestää myös ongelmatilanteiden selvittämisen. Tällöin lapsen vanhemmat sekä työntekijät osaavat ottaa vastaan rakenteellista palautetta ja kehittää kumppanuutta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle yhteistyössä vanhempien kanssa ja suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 32). Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma edellyttää, että lapsen kasvua ja hoitoa tarkastellaan säännöllisesti vanhempien kanssa. Davisin kumppanuusmallin mukaisesti yhteiset tavoitteet kuuluvat ihannetilaa. (Davis 2003: 42). Yhteisten tavoitteiden tarkoituksena on saavuttaa johdonmukaisempaa hoitoa ja kasvatusta sekä kotona että päivähoidossa. Yhteiset tavoitteet selkeyttävät kumppanuutta ja luovat pohjaa lapsen turvalliselle arjelle. Yhteiset tavoitteet edellyttävät ja ylläpitävät yhteisymmärrystä.

Davisin kumppanuusmallissa nostetaan esille kaksi samanarvoista asiantuntijatahoa lapsen arkeen. Päivähoiton työntekijän lisäksi arvostetaan vanhempien asiantuntijuutta lapsesta. Vanhempien tietotaitoa ja lapsen tuntemista pidetään yhtä tärkeänä kuin työntekijän ammatillista näkemystä. Davisin kumppanuusmallissa tarvitaan kumpaakin asiantuntijan näkemystä, jotta ihanteellinen kumppanuus mahdollistuu. (Davis 2003: 43). Vanhemmat ovat lapsen ensisijaisia kasvattajia. Vanhempien tuntemus lapsesta perustuu rakkauteen, arjen kokemuksiin sekä lapsen

kasvun ja kehityksen kokemiseen. Vanhempien asiantuntijuus perustuu lapsen yksilöllisten piirteiden tuntemiseen. Ammatilaisen asiantuntijuus perustuu ammattitietoon ja – taitoon. Lasta tarkastellaan ja verrataan osana yleistä kasvukontekstia. Ammatilaisen vahvuutena on kasvattaa ja seurata lapsen kehitystä ilman emotionaalista tunnesidettä. Ammatilaisen tehtävä on välittää lapsesta, mutta ammatissuhdetta ei hallitse vanhemman rakkaus. Kumppanuusmalli perustuu siihen, että asiantuntijat täydentävät toistensa tietotaitoa.

Vanhempien ja ammatilaisen välisen yhteistyön perustana on toisen osapuolen arvostaminen ja kunnioittaminen. Davisin kumppanuusmallissa selvennetään, että täydentävän, molempien asiantuntemuksen hyväksyminen on kunnioittamista. Davisin mukaan ihanteellisessa kumppanuusmallissa kunnioitus on ansaittava. Ammatilainen ei voi turvautua titteliinsä, vaan hyväksymällä vanhemman tunteet, tietouden ja lopullisen päätäntävällän ammatilainen voi ansaita vanhemman kunnioituksen. (Davis 2003: 43). Ihmissuhdetyössä ammatilainen tekee työtään omalla persoonallaan. Ammatilaisen käyttäytyminen heijastuu myös vanhemman käyttäytymiseen. Ammatilaisen avoin, arvostava ja rehellinen suhtautuminen vanhempaa kohtaan kannustaa vanhempia kumppanuuden muodostamiseen ja ylläpitoon. Vanhempien arvostus ammatilaisen tietotaitoon perustuu arkeen, jossa vanhempi voi kokea työntekijän ammattitaidon kohdata lapsi sekä vanhemmat. Ihanteellisessa kumppanuusmallissa yhteistyö perustuu vanhemman ja ammatilaisen väliseen kunnioitukseen, jota ilman tehtävällä työllä ei ole pohjaa.

Kumppanuusmalli perustuu kahden tasa-arvoisen osallistujan yhteistyöhön. Virhearvioita ja vääriä oletuksia voi syntyä molempien asiantuntijoiden puolelta. Ehdottomia oikeita ratkaisuja on vaikeaa löytää ja kumppanuudesta huolimatta erimielisyyksiä syntyy. Davisin kumppanuusmallin ihanteellisessa muodossa konfliktitilanteissa kuitenkin pystytään neuvottelemaan. Tällöin ammatilainen ei asetu auktoriteetin asemaan, vaan pyrkii säilyttämään keskusteluyhteyden vanhempien kanssa. Neuvottelemisen tarkoituksena on sopia ratkaisuja, jotka kumpikin osapuoli voi hyväksyä. Kompromissien teko ja vanhempien osallistaminen ratkaisujen tekoon vahvistaa kunnioitusta kumppaneiden välillä. Davis kirjoittaa, että neuvottelemisen lapsen asioista lisää vanhempien arvostusta ammatilasta kohtaan. (Davis 2003: 43–44).

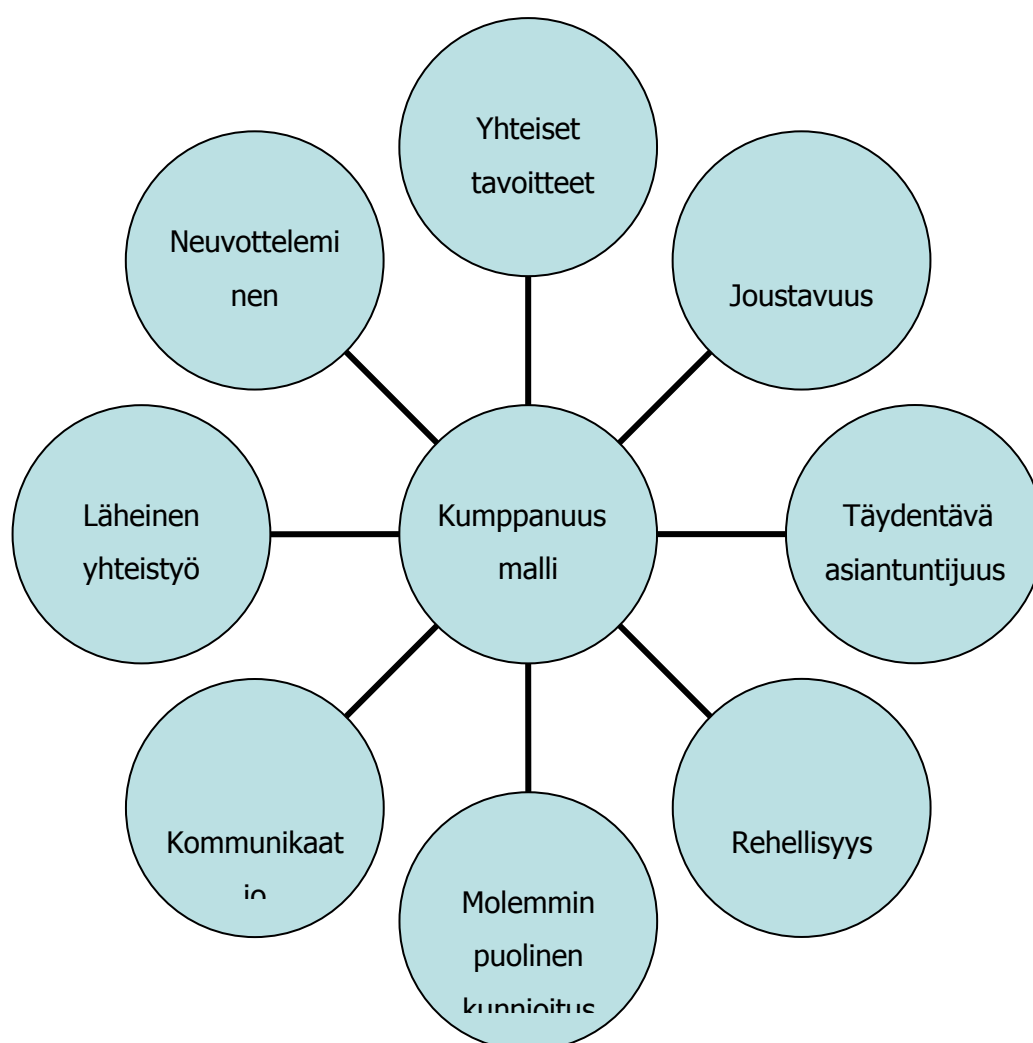

Kumppanuus edellyttää toimivaa vuorovaikutusta. Osapuolet pystyvät ilmaisemaan itseään sekä ymmärtämään toisen sanomaa. Davisin kumppanuusmallissa edellytetään kommunikaatiotaitoja. Kommunikaatio tarkoittaa kykyä tuottaa ymmärrettävää puhetta sekä taitoa kuunnella. Asiantuntijan vastuulla on myös tulkita vastaus oikein ja vastata vanhemmalle asianmukaisesti. (Davis 2003: 44). Ammattilainen osaa aloittaa keskustelun vaikeistakin aiheista. Asiasisällön lisäksi kommunikaatioon vaikuttavat kehonkieli sekä taito esittää vaikea asia rakentavasti. Ammattilaisen vastuulla on huomioida puheiden tilannekohtaisuus. Esimerkiksi päiväkodin pihalla keskustellaan yleisiä kuulumisia ja osapuolen halutessa keskustella syvällisemmistä asioista on siirryttävä rauhallisempaan tilaan. Ammattilaisen tulee hioa kommunikaatiotaitojaan eri kumppanuussuhteisiin sopiviksi. Vanhempien odotukset kumppanuussuhteesta vaikuttavat myös toivottuun kommunikaation laatuun. Osa vanhemmista haluaa hyvinkin suoraa puhetta ja osa toivoo pehmeämpää lähestymistä.

Kumppanuussuhteen osapuolten on pystyttävä luottamaan siihen, että puhutaan totta. Davisin kumppanuusmallissa osapuolten on voitava olettaa, että ajatukset, tunteet ja tiedot jaetaan tarkasti ja avoimesti silloinkin kun tieto ei ole myönteistä. (Davis 2003: 44). Rehellisyyteen sisältyy oman vajavaisuuden tiedostaminen ja myöntäminen, ettei aina ole vastauksia. Tällöin täydentävä asiantuntijuus on mahdollista: oman tiedonpuutteen myöntämisen ohella voidaan vastaanottaa toisen osapuolen asiantuntija tietoa. Rehellisyyteen sisältyy rohkeutta puhua asioista niiden oikeilla nimillä. Rehellisyys tarkoittaa, että oikeista asioista puhutaan oikeaan aikaan. Ihanteellisessa kumppanuusmallissa osapuolet voivat luottaa siihen, että merkityksellinen informaatio on molempien tiedossa.

Ihmisten elämän tilanteet vaihtelevat, niin myös perheiden. Davisin kumppanuusmallissa vaaditaan joustavuutta. Arjessa vanhempien muuttuva elämäntilanne vaikuttaa kumppanuussuhteen laatuun. Joustavuus tarkoittaa, että kumppanuutta pystytään kehittämään yhteistyössä osapuolten eduksi. (Davis 2003: 44). Osapuolten on ymmärrettävä mahdollisuudet toteuttaa kumppanuutta. Päivähoidon hektisyyden vuoksi arjessa on tilanteita, jolloin päivähoitoryhmän lasten etu on asetettava vanhempien edelle. Vastaavasti on ymmärrettävä, että vanhempien

elämä ei ole 100 % keskittynyt lapsen tavoitteelliseen kasvatukseen. Joustavuus tarkoittaa sitä, että tunnistetaan mahdollisuudet joiden puitteissa kumppanuutta toteutetaan.

Kuvio 3. Davis Hiltonin kumppanuusmalli (Davis 2003: 42–44).

4.4 Aiempia tutkimuksia

4.4.1 Vammaisen lapsen arki

Iris Mäen tutkimuksessa *Monivammaisen lapsen arkipäivä* tarkoituksena oli kuvata millaista on monivammaisen lapsen vuorovaikutus ja kommunikaatio arkipäivän toimintatilanteissa kotona sekä päivähoidossa. Tutkimukseen osallistui kymmenen CP-vammaista lasta. Liikuntavamman lisäksi lapsilla oli kommunikaatio-ongelmia, aistitoimintojen häiriöitä, hahmotushäiriöitä, kehitysviivästymiä tai älyllisiä kehitysvammoja. Tutkimukseen osallistuneet hankittiin yhteistyössä sairaalan kanssa. Tutkimusaineisto on koottu haastattelujen avulla sekä havainnoimalla. Tutkimus kesti reilun vuoden alkaen vuodesta 1991 ja päättyi marraskuussa vuonna 1992. Mäen tutkimuksen mukaan vanhemmat pyrkivät noudattamaan vammaisen lapsen kohdalla samoja sääntöjä ja kasvatuseriaa kuin muillakin lapsilla. (Mäki 1993:5). Lasta ei siis kohdella eriarvoisesti kehitysvamman vuoksi vaan kehitysvammaista lasta koskee samat säännöt kuin muita perheen lapsia. Päivähoidossa sekä kotona asetetut rajat luovat lapselle turvallisuuden tunnetta sekä opettavat itsenäistymään arjessa. Kehitysvammainen lapsi on lapsi toisten lasten joukossa.

Mäen mukaan henkilökohtaisen avustajan rooli ja vastuun jakautuminen työyhteisössä ei toiminut, sillä useimmiten vastuu vammaisen lapsen toiminnasta ja toimintatapojen soveltamisesta jäi kokonaan henkilökohtaiselle avustajalle. Lapsen osallistuminen ryhmän toimintaan riippui siitä, kuinka sitoutuneita lapsiryhmän kasvatuksesta vastaavat henkilöt olivat toteuttamaan integraatiota. Parhaiten sosiaalinen integraatio toteutui integroidussa erityisryhmässä (Mäki 1993: 5). Henkilökohtaisella avustajalla on suuri vastuu kehitysvammaisen lapsen kasvatuksessa päivähoidossa. Henkilökohtainen avustaja viettää päivähoidon henkilökunnasta eniten aikaa avustettavansa kanssa, joten avustajan ja kehitysvammaisen lapsen välinen vuorovaikutus on toimittava, jotta päästään asetettuihin tavoitteisiin. Kehitysvammainen lapsi saattaa usein jäädä muun ryhmän ulkopuolelle henkilökohtaisen avustajansa kanssa, jolloin sosiaalinen kanssakäyminen jää hyvin pieneksi ryhmän muiden lasten kanssa. Mäen tutkimuksen mukaan henkilökohtainen avustaja muodostui esteeksi lapsen vuorovaikutukselle (Mäki 1993: 73). Kehitysvammaisen lapsen avun tarve saattaa herättää henkilökohtaisessa

avustajassa paljon tunteita. Avustaja pystyy toiminnallaan rajoittamaan kehitysvammaisen lapsen toimintaa liiallisella huolehtimisella ja edes auttaa toiminnallaan kehitysvammaisen lapsen liiallista kiintymistä avustajaansa, jolloin sosiaalisia suhteita ryhmän muiden lasten kanssa ei synny. Kehitysvammaisen lapsi on osa päivähoitoryhmää ja kaikkien ryhmän aikuisten tulee huomioida lapsi sekä jakaa kehitysvammaista lasta koskeva vastuu tasaisesti ryhmän aikuisten välillä.

Mäki kuvaa lapsen vuorovaikutusta kotona sekä päivähoitossa ekokulttuurisen teorian kontekstissa, jossa kuvattiin lapsen osallistumista arkipäivän rutiineihin sekä vuorovaikutuksen säätelyä eri toimintaympäristöissä (Mäki 1993: 70). Mäki jakoi vuorovaikutuksen kirjon eri rooleihin käyttäen termejä: kaiken keskipiste, lapsi toisten joukossa sekä sivusta seuraaja. Kehitysvammaisten lasten lokerointi rooleihin oli tulkinnanvaraista, sillä lapsen rooli saattoi vaihdella riippuen tulkitsijasta. Lapsen roolien valinta on tilannekohtaista sekä voi vaihdella lapsen mielialan mukaan. Esimerkiksi lapsen itsenäinen leikki voidaan tulkita sekä yksinäiseksi tai itsenäiseksi leikiksi. Kehitysvammaisen lapsen edustamasta roolista huolimatta Mäki korosti tutkimuksessaan lapsen mahdollisuutta vaikuttaa omiin päätöksissään enenevässä määrin, kuten tarjoamalla valintamahdollisuuksia erilaisissa toiminnoissa. Mäen tutkimus osoitti, että päivähoitossa vammaisen lapsen syrjäytyminen näkyi sekä lasta koskevassa päätöksenteossa että lapsen osallistumisessa päivähoitoryhmän toimintaan (Mäki 1993:74). Vammaiselle lapselle ei anneta tarpeeksi aikaa tai mahdollisuutta tehdä päätöksiä. Aikuinen jyrää lapsen mahdollisuuden vaikuttaa arjen toimintoihin, joko sivuuttamalla lapsen oikeuden vaikuttaa tai hoputtamalla, jolloin lapsi helposti turhautuu. Lapselle tulisi tarjota aikaa sekä mahdollisuuksia kokeilla sekä tutustua erilaiseen toimintaan, jolloin päätöksen teko helpottuisi ja lapsi kokisi mahdollisuuden vaikuttaa omiin asioihinsa.

Mäen tutkimus osoitti, että vaikka monivammaisen lapsen arkipäivästä kuuluu huomattava osa päivähoitossa ja virallisesti organisoidussa kuntoutuksessa, niin silti vanhemmat ja perhe tuntevat lapsen parhaiten ja toimivat monessa tilanteessa lapsen kehityksen kannalta tarkoituksenmukaisemmin kuin koulutuksen saaneet alan ammattilaiset (Mäki 1993: 71). Mäen mukaan kotiympäristö tukee lapsen kehitystä monipuolisemmin kuin päivähoitoympäristö, sillä kotona puhumattomallakin lapsella on

kieli ja lapsen kanssa keskustellaan. Päivähoidon ja lapsen vanhempien hyvällä yhteistyöllä voidaan saavuttaa hyviä tuloksia myös päivähoitoryhmässä. Vanhempien suuri tietämys omasta lapsestaan ja tiedon jakaminen asiantuntevan päivähoitoryhmän henkilökunnan kanssa mahdollistaa lapsen kielelliselle kehitykselle pohjan. Esimerkiksi lapsen kommunikoidessa eleillä ja ääntelyillä, on aikuisen tunnettava lapsi erittäin hyvin, jotta pystytään tulkitsemaan lapsen viestit oikein. Vanhempien ja päivähoitotyöntekijöiden on toimittava yhdessä lapsen edun ja ikätason mukaisesti. Aikuinen pystyy säätelemään vammaisen lapsen aktiivista osallistumista vuorovaikutus tilanteeseen omista uskomuksistaan käsin huomattavasti enemmän kuin vammattomilla lapsilla. Aktiivisen osallistumisen esteitä ovat kommunikaatio ja luukkumaiset ongelmat sekä avustavan henkilön rooli (Mäki 1993: 72). Mäen tutkimuksen mukaan kommunikaation ongelmiin puututaan liian myöhään, usein vasta siinä vaiheessa, kun lapsen kielellisessä kehityksessä oli tapahtunut viivästyksiä. Kielelliset kehitykset johtuivat vastavuoroisen kommunikaation puuttumisesta ympäristön kanssa. Mäki toteaaakin, että kieli toimii sosiaalisen vuorovaikutuksen välittäjänä (Mäki 1993: 73).

4.4.2 Elämänhallintaa ja tukea

Määttä ja Männistön toimittamassa Jyväskylän yliopiston julkaisussa yhtenä osana on Leena Tauriaisen kirjoittama artikkeli Psykkisessä kehityksessään viivästyneiden ja kehitysvammaisten lasten vanhempien tuen tarpeet ja elämänhallinta. Artikkelin pohjautuu laajempaan kartoitustutkimukseen, jossa Tauriainen käsittelee vanhempien kokemuksia elämänhallinnasta ja siihen liittyvistä tuen tarpeista ja voimavaroista. Tauriainen kirjoittaa, että stressin on todettu lisääntyvän perheissä, joissa on vammaisen lapsi. Stressin sijasta on kuitenkin olennaisempaa keskittyä perheen kykyyn selviytyä eri elämäntilanteissa. Tutkimus suoritettiin kvantitatiivisesti kyselylomakekyselyllä kaikille alle kouluikäisten psyykkisesti kehityksessään viivästyneiksi tai kehitysvammaisiksi todettujen lasten vanhemmille Uudenmaan, Kymen ja Etelä-Hämeen erityishuoltopiireihin kuuluvien kuntien alueella. Tutkimuksessa verrataan äitien ja isien tuen tarpeiden muutoksia vammaisen tai viivästyneen todentumisesta nykyvaiheeseen (Määttä, Männistö 1995: 57- 60).

Kartoitustutkimuksen johtopäätöksissä kerrotaan, että vanhempien kokemat tuen tarpeet vaihtelevat eri elämänvaiheissa. Vanhemmat tarvitsevat aina kasvatusta ja

kehitystä sekä palveluja koskevaan tietoa, eniten kuitenkin vamman tai viivästyksen todentumisen alkuvaiheessa. Arkipäivään, elämiseen liittyvät neuvot ja konkreettinen apu korostuvat myös alkuvaiheessa. Tutkimuksen johtopäätöksissä kerrotaan, että äitien ja isien tuen tarpeissa esiintyy selviä eroavaisuuksia. Äideille emotionaalisen ja sosiaalisen tuen tarve on suurempi varsinkin alkuvaiheessa. Äidit korostivat henkilökohtaisen tuen tarpeita, kuten keskustelu- ja kokemusten vaihtomahdollisuuksia ja henkistä tukea ja lepoa (Määttä 1995: 73). Tutkimuksen tuloksissa kerrotaan isien korostavan alkuvaiheessa äitejä enemmän lääketieteellistä tietoa, jota vanhemmat pitävät tärkeimpänä asiana. Lääketieteellistä tietoa arvostetaan yhteisesti myös nykyhetkessä (Määttä 1995: 61). Tauriainen kirjoittaa, että tulosten perusteella voi päätellä, että tuen tarve on hyvin monipuolista alkuvaiheessa. Tapahtuneen odottamattomuus ja outous aiheuttavat turvattomuuden tunnetta ja henkistä järkkymistä, joka aiheuttaa stressiä. Stressi on yhteydessä perheen tarvitsemaan sosiaalisen ja emotionaalisen tuen tarpeeseen. Stressi etenee kuitenkin aaltoliikkeittäin ja liittyy vanhempien elämänhallinnan tunteeseen. Tauriainen kirjoittaa, että äitien suurempi sosiaalisen ja emotionaalisen tuen tarve voi liittyä perheen sisäisiin roolijakoihin. Monet äidit jäävät vuosiksi hoitamaan vammaista lasta kotiin, eikä hoito aina muutu vähemmän vaativaksi lapsen kasvaessa. Tauriainen myös painottaa johtopäätöksissä, että isien vanhemmuuden tukeminen on tärkeää alkuvaiheesta lähtien, jotta heitä ei syrjäytetä täysivaltaisesta vanhemmuudesta (Määttä 1995: 74).

4.4.3 Varhaiserityiskasvatuksen haaste

Pihlaja on tutkinut varhaiserityiskasvatusta suomalaisessa päivähoitossa. Päivähoidon tarkoituksena on tarjota suotuisa kasvuympäristö ja lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, miten tämä toteutuu, kun lapsella on todettu erityisen tuen tarpeita sosiaalis-emotionaalisella tai kielellisen kehityksen alueella verraten myös tavallisia - sekä erityispäivähoitoryhmiä. Suomalaisen päivähoidon yleiset vahvuudet liittyvät perushoittoon. Tavallinen lapsiryhmä voi varmemmin tarjota kehityksellisesti monipuolisempaa toimintaa ja lapsen tuen tarpeet huomioon ottavan kontekstin, kun lapsella on kielen kehityksessä vaikeuksia. Tavallisten ja erityisryhmien muodostamat pedagogiset kontekstit eroavat toisistaan varsinkin sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitsevien lasten kohdalla.

Pedagogiset välineet näiden lasten osalta olivat vähäisimmät tavallisissa ryhmissä kuin erityisryhmissä. Lapsiin suhtaudutaan eri tavoin riippuen onko tämä tavallisessa vai erityisryhmässä. Erityisen tuen tarpeen laatu vaikuttaa, miten lapseen suhtaudutaan (Pihlaja 2005: 6). Pihlaja kirjoittaa tuloksissaan, että erityisryhmät ja tavalliset ryhmät eroavat erityisesti tarkasteltaessa päivähoitoryhmän tiloja. Erityisryhmissä lapsilla on tilaa olla yksin ja leikkiä pienryhmässä. Erityisryhmässä lasten häiriötön leikki toteutuu paremmin kuin tavanomaisissa ryhmissä. Häiriöttömän leikin merkitystä korostetaan vaikuttavana tekijänä lapsen minäkäsitykseen, itsen ja muiden ymmärtämiseen, uusien taitojen oppimiseen ja harjoitteluun (Pihlaja 2005: 145). Pihlaja kirjoittaa, että suomalaisissa päiväkodeissa kielen kehityksen tukemisella on vankka asema. Päivähoito ryhmän itsessään ajatellaan olevan lapselle sosiaalista tukea. Lapsella voi kuitenkin olla emotionaalista kehityksen osa-alueella vaikeuksia, joka heijastuu kaveri- ja aikuissuhteisiin. Sosiaalista kasvua voidaan tukea vain, jos lapsi on vuorovaikutuksessa ryhmän jäsenten kanssa. Pihlaja ei löytänyt selviä keinoja, joilla tuetaan lapsen emotionaalista kasvua. Hän nimeääkin suomalaisen päivähoidon haasteeksi luoda suotuiset olosuhteet emotionaalille kasvuille (Pihlaja 2005: 148).

5 Tutkimustehtävä ja – kysymykset

Tutkimustehtävänä on selvittää vanhempien näkökulmasta kehitysvammaisen lapsen arkea päiväkotiryhmässä. Tämän lisäksi olemme muodostaneet kaksi tutkimuskysymystä liittyen kehitysvammaisen lapsen tuen tarpeeseen päiväkotiryhmässä sekä vanhempien varhaiskasvatuksen työntekijöiltä toivomaan tukeen.

1. Minkälainen on kehitysvammaisen lapsen tuen tarve päiväkotiryhmässä vanhempien näkökulmasta?
2. Minkälaista tukea kehitysvammaisen lapsen vanhemmat toivovat varhaiskasvatuksen työntekijöiltä?

5.1 Haastattelun teemat

Arvioimme lapsen arkea päivähoitoryhmässä Tauriaisen muodostaman laadukkaan varhaiskasvatuksen ytimen perusteella. Ydin koostuu osatekijöistä, jotka muodostavat laadukkaan toiminnan perustan. Laadukkaan varhaiskasvatuksen ydin koostuu kuudesta eri osa-alueesta: lasten tyytyväisyydestä, ryhmään kuulumisesta, haasteellisesta toiminnasta, ikä- ja kehitystasoisuudesta, oma-toimisuuteen tähtäävästä kulttuurista sekä monipuolisesta kommunikaatiosta (Tauriainen 2000: 197). Olemme luoneet yhdeksi haastattelurungon teemaksi lapsen arjen päiväkotiryhmässä (Liite 1.). Teemassa esitämme avoimia kysymyksiä kehitysvammaisen lapsen arjesta ja arjen tilanteista, jotka pohjautuvat laadukkaan varhaiskasvatuksen kuuteen osa-alueeseen. Kysymysten avulla toivomme saavan monipuolisen kuvan kehitysvammaisen lapsen arjesta päiväkotiryhmässä.

Kehitysvammaisen lapsen tuen tarvetta peilaamme lähikehityksen vyöhyke käsitteeseen. Opetuksen ja ohjauksen tehtävänä on herättää ja saada liikkeelle lapsen sisäisiä kehitysprosesseja. Lähikehityksen vyöhykkeessä uusi taito tai tieto on ensin mahdollista saavuttaa vain yhteistoiminnassa ja vuorovaikutuksessa kokeneemman kanssa. Yhteistoiminnan ja vuorovaikutuksen tuloksena ne muuntuvat sisäisiksi prosesseiksi, jolloin lapsi sisäistää uuden tiedon (Hakkarainen 2002: 61). Teemahaastattelun rungossa kartoitamme lasten taitoja ja kehityskohteita fyysisellä, psyykkisellä sekä sosiaalisella osa-alueella. Lähikehityksen vyöhykkeen avulla arvioimme, minkälaisissa asioissa ja tilanteissa kehitysvammaisen lapsi tarvitsee erityistä tukea ja ohjausta aikuisilta. Tuen tarve ei ole erillinen teema, sillä lapsen vahvuudet, potentiaali sekä tuen tarpeet liittyvät kokonaisuutena kehitysvammaisen lapsen arkeen päiväkotiryhmässä.

Arvioimme kehitysvammaisten lasten vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välistä yhteistyötä Hiltonin kahdeksankohtaisen kumppanuusmallin avulla. Hilton arvioi kumppanuutta seuraavien muuttujien avulla: läheinen yhteistyö, yhteiset tavoitteet, täydentävä asiantuntijuus, molemmin puoleinen kunnioitus, neuvottelemineen, kommunikaatio, rehellisyys ja joustavuus (Davis 2003: 43- 44). Kumppanuuden ja yhteistyön arvioinnin pohjalta selvitämme, minkälaisia näkemyksiä vanhemmilla on liittyen lapsen varhaiskasvatukseen ja päiväkodin henkilökuntaan. Kartoitamme

kehitysvammaisten lasten vanhempien kokemuksia, joissa vanhemmat ovat saaneet tukea päiväkodilta sekä kehittämiskohteita kumppanuuteen sekä vanhempien tarvitsemaan tukeen. Vanhempien näkemysten perusteella arvioimme, minkälaista tukea kehitysvammaisen lapsen vanhemmat tarvitsevat päiväkodilta. Vanhempien ja päiväkotiryhmän työntekijöiden yhteistyöstä olemme muodostaneet kaksi teemahaastattelurungon teemaa (Liite 1.). Ensimmäinen haastatteluteema on vanhempien ja päivähoiton työntekijöiden yhteistyön alku lapsen aloittaessa päivähoiton. Avoimilla kysymyksillä selvitämme vanhempien kokemuksia kehitysvammaisen lapsen päivähoiton aloittamisesta ja vanhempien sekä työntekijöiden yhteistyön kehittymisestä. Toinen haastatteluteema on vanhemmuuden tukeminen. Avoimilla kysymyksillä selvitämme, millä tavoin kehitysvammaisen lapsen vanhempien sekä päiväkodin työntekijöiden välinen kumppanuus näkyy arjessa.

6 Toteutus ja aineisto

6.1 Prosessin eteneminen

Tammikuussa 2010 olemme vertailleet varhaiserityiskasvatukseen liittyviä ideoita opinnäytetyömme aiheiksi. Kehitysvammaisten lasten varhaiskasvatus on valikoitunut aiheeksemme. Opiskeluissamme sekä työelämässä olemme muodostaneet asiakassuhteita kehitysvammaisiin lapsiin ja nuoriin. Kehitysvammaisuus on noussut meille tärkeäksi aiheeksi henkilökohtaisen mielenkiinnon sekä yleisten ennakkoluulojen johdosta. Opinnäytetyössämme haluamme korostaa kehitysvammaisten lasten, nuorten ja aikuisten ihmisarvoa, yksilöllisyyttä sekä oikeutta toimia yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä. Olemme tehneet opinnäytetyönämme kvalitatiivisen tutkimuksen. Tarkoituksenamme oli tehdä kvantitatiivinen tutkimus, mutta kohderyhmämme vuoksi emme uskoneet saavamme riittävästi vastauksia kyselylomakkeiden avulla. Olemme pitkään pohtineet lähestymistapaa aiheeseemme, sillä haastatteluiden, havainnoinnin sekä valmiiden aineistojen luotettavuus ja laatu vaikuttavat oleellisesti opinnäytetyön onnistumiseen. Aineiston keruumenetelmäksi olemme valinneet perinteisen ja selkeästi ohjeistetun haastattelutavan, jolla pyrimme varmistamaan haastatteluiden onnistumisen.

Koemme, että sekä kehitysvammaisen lapsen että lapsen vanhempien haastatteluun sisältyy erilaisia haasteita ja riskejä. Kehitysvammaisia lapsia haastateltaessa molemminpuolisen väärinymmärryksen riski olisi liian suuri, jolloin tulkinnalle jää liian suuri osa. Olemme valinneet vanhemmat haastateltaviksi, sillä he ovat lähimpinä lapsen arkea sekä tärkeä osa sitä. Joudumme kuitenkin ottamaan tämän huomioon opinnäytetyötä tehdessämme. Aineisto perustuu vanhempien näkemyksille, joten emme voi yhdistää tuloksia suoraan lasten kokemuksiin. Vanhempien valikoituminen haastateltaviksi on antanut mahdollisuuden kartoittaa kasvatuskumppanuutta vanhempien kokemana.

Tammikuussa 2010 olemme lähestyneet Tuusulan kunnan Varhaiskasvatuspäällikköä sähköpostilla, jossa olemme esitelleet tulevan työmme aiheen. Opinnäytetyömme tukee aiemmin keväällä 2010 Tuusulan tuetun varhaiskasvatuksen toteutettua kyselylomakehaastattelua. Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimii Tuusulan kunnan tuettu varhaiskasvatus. Työelämän yhdyshenkilönämme on toiminut Tuusulan kunnan konsultoiva erityislastentarhanopettaja. Ensimmäinen yhteinen tapaamisaika on ollut toukokuussa 2010, jolloin olemme käsitelleet käytännönasioista ja saaneet tarkennuksia meitä askarruttaviin asioihin. Yhteydenotto vanhempiin ovat tapahtunut esitteemme kautta. Olemme keskustelleet tutkimustehtävästämme ja -kysymyksistämme sekä vanhemmille jaettavan esitteen aikataulutuksesta, kuvauksesta ja sisällöstä. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja on kehottanut painottamaan esitteessä luottamuksellisuutta sekä anonymiteettiä. Hän on neuvonut muodostamaan konkreettisia kysymyksiä, joita vanhempien olisi helpompi ymmärtää.

Toisella tapaamiskerralla elokuun 2010 alussa konsultoiva erityislastentarhanopettajan kanssa olemme keskustelleet opinnäytetyömme edistymisestä. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja on hyväksynyt tutkimuslupahakemuksemme ja toimittanut sen Tuusulan varhaiskasvatuspäällikölle. Olemme saaneet opinnäytetyöhömmme päätöksen tutkimusluvasta kirjallisena. Olemme tehneet esitteen vanhemmille, joissa kutsumme heidät osallistumaan haastatteluun. Tuusulan kiertävät erityislastentarhanopettajat ovat jakaneet esitettä kehitysvammaisten lasten vanhemmille syyskuun alussa. Esitteessä kerromme, että olemme valmiita

haastatteluihin syyskuun 15. päivän jälkeen. Syys- lokakuun vaihteessa olemme järjestäneet neljä haastattelua kuudelle haastateltavalle.

Kolmannella tapaamiskerralla lokakuussa 2010 olemme päättäneet lähettää vanhemmille vielä uuden kutsun, jossa viittaamme aikaisemmin syksyllä tarjoamaamme mahdollisuuteen osallistua haastatteluun. Olemme keskustelleet opinnäytetyömme edistymisestä sekä olemme sopineet, että lähetämme konsultoivalle erityislastentarhan opettajalle keskeneräisen työmme, jotta hän voi oikolukea Tuusulan kuntaa koskevat kirjoituksemme ennen opinnäytetyön jättämistä. Toisen esitteen perusteella olemme järjestäneet vielä yhden haastattelun, jonka seurauksena otoksessamme on yhteensä kahdeksan haastateltavan kokemuksia. Viidennen haastattelun jälkeen aineistomme laajuus ja laatu ovat varmentuneet. Olemme havainneet tiettyjen osa-alueiden nousevan useammassa haastattelussa esille. Viidennen haastattelun aineisto ei tuottanut erityisen paljon uusia näkökulmia, vaan aiemmin hankittu tieto korostuu. Kohderyhmämme on lähes täysin osallistunut haastatteluihin, joten emme käytännössä voi kasvattaa otoksen suuruutta

6.2 Teemahaastattelu

Opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi olemme valinneet haastattelun. Hirsjärven ja Hurmeen kirjassa Tutkimushaastattelu vertaillaan haastattelun etuja ja haittoja. Heidän mielestään haastattelu on hyödyllinen tutkimusmenetelmä tilanteissa, joissa ihminen nähdään subjektina, aihe on vähän kartoitettu, tulokset halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin ja kun halutaan selventää ja syventää vastauksia. Osa tutkijoista näkee haastattelun hyväksi keinoksi tutkia arkoja tai vaikeita aiheita (Hirsjärvi, Hurme 2009: 35). Haastattelulla on tutkimusmenetelmänä sellaisia etuja, jotka sopivat tutkimusaiheeseemme. Eri haastattelumuotojen vertailun jälkeen olemme valinneet puolistrukturoidun teemahaastattelun tiedon keruumenetelmäksi.

Eskola ja Vastamäki kirjoittavat, että teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on etukäteen määritelty. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Puolistrukturoitu haastattelu poikkeaa strukturoidusta

haastattelusta siten, että kysymykset ovat kaikille samat, mutta niissä ei käytetä valmiita vastauksia, vaan haastateltava kuvailee vastauksensa omin sanoin (Aaltola, Valli. 2007: 27). Teemahaastattelu muistuttaa siis eräänlaista keskustelua, jossa käsitellään haastattelijan suunnittelemaa aihe-alueita.

Hirsjärvi, Remes, Sajavaara kirjoittavat, että haastatteluun liittyy myös ongelmia. Heidän mukaan haastattelujen teko edellyttää huolellista suunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin ja tehtäviin. Haastattelujen luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2008: 201). Olemme sopineet testihaastattelun viikolle 37, jolloin harjoitteleme haastattelua ja nauhurin toimintaa. Haastateltavana toimii kehitysvammaisen lapsen äiti Tuusulan naapurikunnasta. Hänen lapsensa on ollut päivähoitossa vuoden ajan kuntoutuksellisista syistä. Arvioimme haastattelun perusteella kysymystemme ymmärrettävyyttä ja vastausten tarkoituksenmukaisuutta opinnäytetyömme kannalta. Olemme pyytäneet palautetta lapsen äidiltä haastattelutilanteesta ja kysymyksistä.

6.3 Haastatteluihin valmistautuminen

Haastattelupaikka on olennainen tekijä haastattelun onnistumisen kannalta. On tärkeää ottaa huomioon haastateltavan näkökulma haastattelua järjestäessä. Koulu tai virasto voi luoda haastattelutilanteesta liian muodollisen, jolloin haastateltava voi tuntea olonsa epävarmaksi. Haastattelut voidaan toteuttaa myös haastateltavien kotikentällä, jolloin haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua. Kotona tehtävät haastattelut kuitenkin vaativat onnistuakseen häiriöttömän tilan ja rauhan haastatteluun (Aaltola, Valli 2007: 28- 29). Olemme arvioineet opinnäytetyömme aiheen hyvin henkilökohtaiseksi, joten tarjoamme vanhemmille mahdollisuuden valita haastattelutilaksi joko päiväkodin tai heidän kotinsa. Olemme antaneet vanhemmille mahdollisuuden päättää heille luontevamman ympäristön ja toivomme valinnan mahdollisuuden vaikuttavan myönteisesti haastattelun onnistumiseen. Olemme joutuneet kuitenkin pohtimaan eri haastattelu ympäristön tuomia haasteita ja mahdollisuuksia. Päiväkodissa toteutuvat haastattelut voivat olla muodoltaan liian jäykkiä, jolloin haastattelijan tehtävänä on saada keskustelusta luonteva. Päiväkodissa

tapahtuvan haastattelun etuna on kuitenkin erillinen tila haastatteluun, joka takaa haastateltavalle rauhan ja yksityisyyden suojan. Kotona järjestettävä haastattelu on haastattelijalle haasteellisempi, sillä haastattelijan on etukäteen kerrottava haastattelun säännöistä. Haastattelu vaatii onnistuakseen rauhaa ja aikaa. Kotona on oltava tila, jossa haastattelun voi toteuttaa häiriöttä. Kotona järjestetyn haastattelun etuna on haastateltavan olo luontaisessa ympäristössä, jolloin keskustelu on usein vapaampaa.

Viikolla 37 suoritamme testihaastattelun kehitysvammaisen lapsen vanhemmalle. Ennen varsinaista haastattelua on hyvä varata aikaa ”jännityksen rikkomiselle” ja tutustumiselle. Annamme vanhemmille aikaa kertoa askarruttavista asioista ja tilaa kertoa haastatteluun liittyvistä tunteista. Toisaalta kerromme myös opinnäytetyömme tarkoituksesta ja omasta kokemuksesta kehitysvammatyöstä. Vanhemmat haluavat eteensä ihmisen eivätkä haastattelijaa. Ennen haastattelutilannetta on tärkeää käydä läpi haastattelun perusasioita liittyen aineiston nauhoittamiseen, vastaamisen luottamuksellisuuteen sekä vapaaehtoiseen vastaamiseen. Haastatteluun suunnittelemamme kysymysrunko toimii hyvin keskustelun käynnistäjänä sekä varaamamme ajan puitteissa. Haastateltava kertoi kysymystemme olevan tarkasti suunniteltuja, jolloin vastaukset kuvaisivat arkea todenmukaisesti. Hän kertoi kysymysten olevan ajoittain haasteellisia, koska vanhempi ei välttämättä ole ajatellut asioita tältä näkökulmalta. Haastateltava kuitenkin lisäsi, että nämä kysymykset eivät ole huonoja tai vaikeita, mutta vanhemman täytyy saada aikaa asian pohtimiseen sekä tilaa palata aiempaan vastaukseen, jos on täydennettävää. Havaitsimme haastattelukysymysten olevan ”pintaraapaisu” käsiteltävään asiaan. Syventävät kysymykset tuovat esille tunteita ja ajatuksia, jolloin aiheemme avautuu laadukkaammalla tavalla. Suunnittelemamme kysymykset kuitenkin toimivat hyvin keskustelun aloittajina. Toinen meistä ottaa syventävien kysymysten esittäjän roolin haastattelutilanteessa, jotta muistamme syventää haastattelutilanteessa vastauksia tasapuolisesti. Olemme tehneet korjauksia kysymysten järjestykseen, jotta haastattelu toimisi parempana kokonaisuutena ja selkeästi etenevänä. Olemme yhdistäneet muutaman saman vastauksen antavaa kysymystä. Syventävillä kysymyksillä varmistamme, että olemme ymmärtäneet vanhempien vastaukset oikealla tavalla. Olemme lisänneet taustatietoihin kysymyksen, jossa kysymme ovatko vanhemmat aiemmin osallistuneet haastatteluihin tai kyselytutkimuksiin. Tällä kysymyksellä

haluamme kartoittaa vanhempien kokemuksia aiemmista haastatteluista tai haastattelutilanteeseen liittyvistä ajatuksista.

Teemahaastattelurunkomme koostuu avoimista kysymyksistä. Olemme havainneet, että haastattelutilanteessa kysymysten avoimuus on koetuksella. Haastattelu-kokemattomuutemme vuoksi kysymysten laatu ajautuu helposti sulkeutuneiksi. Varsinaisissa haastattelutilanteissa on erityisen tärkeää keskittyä kysymysten esittämiseen avoimella tavalla sekä luontevasti. Kysymysten lukeminen paperista ei edistä avointa keskustelua, vaan toimii pikemminkin keskustelun tyrehdyttäjänä. Olemme toimineet molemmat haastattelijoina, joten työnjaon ja selkeyden kannalta valmistautuminen on äärimmäisen tärkeää, jotta tilanteessa ei esiinny tarpeetonta kysymyspaperien vaihtamista tai odottamatonta katkoa keskustelussa. Toisaalta molempien osallistuminen haastatteluun lisää tilanteessa käytävää keskustelua, jolloin haastattelun muoto on vapaampi. Pareja haastateltaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että puheenvuoroja käytetään yksitellen. Olemme keskustelleet testihaastateltavan kanssa aiheemme arkaluontoisuudesta. Hän on kertonut, että suostuessaan haastatteluun hän on ymmärtänyt, että tulemme keskustelemaan hänen kehitysvammaisesta lapsestaan, koska tämä on opinnäytetyömme aihe. Hän on kertonut, että kysymyksemme eivät tuntuneet loukkaavilta, koska kysymysten sanamuotoja oli tarkkaan mietitty. Haastateltava on todennut, että aiheemme käsittelee hyvin arkaa asiaa, jolloin vanhempi voi reagoida voimakkaasti, mihin kysymykseen tahansa. Hän on lisännyt uskovansa vanhempien valmiuteen keskustella vaikeistakin asioista, koska he ovat vapaaehtoisesti suostuneet osallistumaan haastatteluun. Haastateltava on kokenut aiheemme hyvin merkitykselliseksi, koska on itse kehitysvammaisen lapsen vanhempi. Halu tuoda omaa näkökulmaa esille työssämme voi motivoida vanhempia keskustelemaan vaikeistakin asioista. Olemme kysyneet testihaastattelun jälkeen kokiko haastateltava jonkun kysymyksistämme loukkaavana tai epäolennaisena. Haastateltava on vastannut kieltävästi. Keskustelun seurauksena painotamme kuitenkin tulevaisuudessa haastatteluissa vanhemmille vastaamisen vapaaehtoisuutta sekä luottamuksellisuutta.

6.4 Haastatteluiden toteutus

Olemme toteuttaneet neljä haastattelua viikoilla 38. ja 39. Viidennen haastattelun olemme toteuttaneet viikolla 43. Haastattelutilanteet ovat toteutuneet sovitusti ja suunnitelman mukaisesti. Haastattelut on järjestetty perheiden kotona rauhallisessa ajankohdassa ilman häiriöitä. Ennen haastattelua olemme käyttäneet aikaa kysymysten läpikäymiseen ja ulkoa opettelemiseen. Teemahaastattelu ei noudata tarkkaa kaavaa kysymysten suhteen. Olemme havainneet, etteivät keskustelutkaan etene strukturoidusti. Haastateltava on saattanut käsitellä samanaikaisesti puheenvuorossaan asioita, jotka esiintyivät kysymyksinä eri teemoissa. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää sisäistää haastattelukysymykset, jotta keskustelu ei tyrehdy turhaan toistoon. Olemme havainneet haastattelutaitomme selkeästi parantuneet ensimmäisestä haastattelusta neljänteen. Neljäs haastattelu on edustanut jo puolestaan teemahaastattelun tavoitteellista tilaa keskusteleavasta aiheen käsittelystä. Keskustelevaa tilannetta on edesauttanut se, että aiheen käsittelyyn osallistui neljä henkilöä: kaksi haastattelijaa sekä kaksi haastateltavaa. Nauhoittamamme aineisto on laaja. Haastattelut ovat kestäneet 1 - 1 ½ tuntia. Haastattelutilanteiden jälkeen haastateltavat ovat halunneet keskustella yleisesti opinnäytetyöstämme sekä kehitysvammaisuudesta yhteiskunnassa. Haastattelutilanteet ovat olleet miellyttäviä, maailmankuvaa avartavia sekä opettavia haastattelijoille sekä haastateltaville.

Litterointi vaiheessa olemme havainneet molempien vanhempien osallistuessa vastaamiseen, päällekkäin puhumista esiintyy, vaikka kehotimmekin ennen haastattelua puhumaan vuorotellen. Haastattelun keskustelevuuden vuoksi tätä on ollut vaikea toteuttaa. Litteroinnissa on tärkeää kuunnella tarkasti molempien puhujien kommentit, jotta aineisto koostuu kahdesta eri näkökulmasta. Haastattelutilanteessa keskustelu on saattanut ajoittain siirtyä ohi aiheen, jolloin haastattelijan tehtävänä on ollut palauttaa keskustelu käsiteltävään asiaan. Tämä kuitenkin on sujunut luontevasti, eikä aiheen käsittelyyn tullut taukoja. Teemahaastattelurunkomme kysymykset ovat toimineet hyvin keskustelun aloittajina. Vanhempien kommenttien mukaan olemme tarkasti ja realistisesti miettineet kehitysvammaisen lapsen arkea. Haastattelun jälkeen he eivät ole osanneet nimetä tärkeää aihetta, jota emme olisi jo käsitelleet.

Kysymyksemme herättivät erilaisia tunteita, mutta ne itsessään eivät olleet loukkaavia. Kysymyksissämme emme ole keskittyneet lapsen diagnoosiin, mutta vanhemmat toivat vahvasti esille diagnosointiprosessia ja sen merkitystä.

6.5 Teemoittelu

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2008: 216). Opinnäytetyömme aineisto on pohjautunut viiteen teemahaastatteluun. Haastatteluihimme on osallistunut kahdeksan haastateltavaa. Haastattelut on litteroitu kirjalliseen muotoon. Eskola kirjoittaa, kuinka laadullisen aineiston analyysi etenee vaihe vaiheelta teemahaastattelu aineiston perusteella. Ensimmäisenä tehtävänä on järjestää aineisto teemoittain. Eri haastatteluiden litteroinnit yhdistetään yhdeksi aineistoksi siten, että kysymyksen alle tulevat kaikkien haastateltavien samaan kysymykseen esitetyt vastaukset. Seuraavassa vaiheessa edellytetään aineiston sisäistämistä, joka tapahtuu lukemalla aineistoa riittävästi. Aineistoa lukiessa tulee korostaa haastattelun kohtia, jotka vaikuttavat mielenkiintoisilta ja merkittäviltä. analyysin tehtävä on tiivistää ja järjestää aineisto siten, että mitään olennaista ei jää pois, vaan informaatio arvo kasvaa (Aaltola, Valli toim. 2007: 169–173).

Olemme valinneet analysointimenetelmäksi teemoittelun. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan teemoittelulla tarkoitetaan, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Yhteiset piirteet pohjautuvat teemahaastattelun teemoihin, joiden oletetaan nousevan tärkeään rooliin. Tämän lisäksi tulee usein esille monia muita teemoja, jotka ovatkin mahdollisesti lähtöteemoja mielenkiintoisempia. Näihin teemoihin voivat luonnollisesti kuulua myös alkuperäisten teemojen yhteydet. Analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien vastauksista. Ei ole todennäköistä, että kaksi haastateltavaa ilmaisee saman asian samoilla sanoilla. Tutkijan tehtävänä on kuitenkin koodata ne samaan tulkintaan (Hirsjärvi, Hurme 2009: 173). Aineistosta nostetut teemat kirjoitetaan omin sanoin auki omiksi tulkinnoiksi. Tällöin yhdistetään aineistoesimerkit ja tutkijan ajattelu. Analyysi ja tulkinta eivät voi kuitenkaan jäädä oman pohdinnan ja mielipiteiden varaan. Mukaan on tuotava kytkentä teorioihin sekä aiempiin tutkimuksiin (Aaltola ym. 2007: 174–177).

Olemme aloittaneet analysointiprosessin litteroimalla äänitetyt nauhoitukset kirjalliseen muotoon. Olemme koonneet kirjalliset haastattelut yhteen suureen tiedostoon, johon järjestimme kysymuskerrallaan haastateltavien vastaukset allekkain. Vastausten järjestelyn jälkeen olemme tutustuneet aineistoomme. Olemme lukeneet tekstiä useaan kertaan ja olemme merkinneet ylös aihealueita, jotka ovat nousseet esille usean vanhemman vastaamana. Aineistomme on jakaantunut kahteen suureen erilaiseen osaan, jotka kertovat lapsen arjesta sekä vanhemman ja työntekijän yhteistyöstä. Nämä ovat tulostemme kaksi pääteemaa. Pääteemojen jaottelun jälkeen olemme merkinneet värikynillä kummankin suuren osa-alueen sisältä pienempiä teemoja. Aluksi ajattelimme käyttää teemahaastattelurungon valmiita teemoja, mutta suoraan lainattuina ne eivät kuvaa aineistoamme tarpeeksi hyvin. Käyttämämme teemat painottuneet selkeästi aineistossamme, ne ovat liittyneet läheisesti teemahaastattelurunkomme teemoihin, mutta ovat kehkeytyneet uudelleen.

Olemme muodostaneet aineistostamme kaksi suurta pääteemaa. Ensimmäinen teema on lapsen arki päiväkodissa. Olemme jakaneet tämän pääteeman pienempiin alateemoihin, jotka käsittelevät kehitysvammaisen lapsen itsensä ilmaisua, sosiaalisia suhteita, erilaisia tuen tarpeita ja kehitysvammaisen lapsen itsetuntoa. Toinen teema on päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö. Toisen teeman alateemoina ovat yhteistyö, kumppanuus, tavoitteiden asettaminen, vanhemmuuden tukeminen, yhteistyön kehittämiskohteet sekä tiedonkulku. Tuloksia ylöskirjatessamme käytämme kaikista haastateltavista naisten nimiä, jotta voimme taata anonymiteetin haastateltaville.

7 Tulokset

7.1 Lapsen arki päiväkodissa

Kehitysvammaisen lasten päivähoitoa järjestetään sekä tavallisissa ryhmissä että erityisryhmissä. Lapsen toimintakyvystä ja erilaisista tuen tarpeista riippuen päivähoitoryhmässä voi toimia ryhmä - tai henkilökohtainen avustaja. Lapset ovat

saaneet kehitysvammadiagnoosin varhaisessa vaiheessa sairaalassa tai myöhemmin lapsen aloitettua päivähoiton. Kehitysvammaisen lapsen päiväohjelma päiväkotiryhmässä noudattaa ryhmän yleistä ohjelmaa. Poikkeuksena ovat lapsen käyttämät terapiapalvelut, jotka voidaan järjestää päiväkodin tiloissa. Opinnäytetyössämme lapsille järjestettiin päivähoiton tiloissa fysio-, toiminta- ja puheterapiaa

7.1.1 Itsensä ilmaiseminen

Haastattelemiemme vanhempien lapsista usea käyttää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä puheen lisäksi. Osa kehitysvammaisista lapsista ei puhu, jolloin itsensä ilmaisu tapahtuu kehonkielen, ilmeiden ja apuvälineiden avulla. Kehitysvammaiset lapset voivat käyttää itsensä ilmaisuun sanoja, erilaisia ääntelyitä, tukiviittomia, kuvakortteja, eleitä ja ilmeitä. Haasteet puheen tuottamisessa eivät kuitenkaan tarkoita, että lapsi ei ymmärtäisi puhetta. Yhdeksi kommunikaatiomenetelmäksi vanhemmat nimesivät lapsen tuntemisen: He osaavat lukea lapsen ilmaisua kehonkielen muutoksesta.

Inari:" Viittomalla, puhumalla, sitten on joku mille mä en tiedä nimeä. Sitä vaan tietää mitä se haluaa."

Tuire:" Että ollaan jo opittu näkemään, että mitä se nyt haluaa. Ja nii."

Haastateltavat kertovat, että lapsen yksilöllinen tapa ilmaista itseään voi kuitenkin tarkoittaa, että päiväkodin arjessa esiintyy tilanteita, joissa lapsen viestiä ei ymmärretä. Lapsilla on kuitenkin keinoja, joilla kiertää ja selvittää kommunikaatiokatkoksia. Kehitysvammaisen lapsen tavat ilmaista itseään voivat olla hyvinkin yksilöllisiä, jolloin päiväkodin arjessa työntekijöiden vastuulla on haluta ja oppia ymmärtämään lapsen viestintää. Vanhempien kokemuksen mukaan kehitysvammaisen lapsen kommunikaatiota tuetaan päivähoitoryhmän arjessa riittävästi. Päivähoitoryhmän työntekijät ovat mukana arvioimassa puheterapeuttien kanssa eri menetelmien toimivuutta. Uusien apuvälineiden tai tukiviittomien käyttöönotto ja harjoittelu ovat työntekijöiden sekä lapsen yhteinen projekti. Erilaisia apuvälineitä kommunikaation

tukemiseen löytyy lukuisia. Kehitysvammaisen lapsen kannalta on kuitenkin merkityksellistä löytää yksilöllisesti soveltuva menetelmä.

Kaino: "Surua aiheuttaa se, kun ei ymmärretä. Et mitä se yrittää kertoa. Oli sitten viittomilla tai muuten"

Rauni: "Lapsi kommunikoi myös niin että hän ottaa kädestä kiinni ja vie. Jos lapsi puhuis samalla lailla kuin viittois niin se sanois ensimmäisen kirjaimen ja loput saisi arvata et välttämättä, kun sieltä tulee lause viittomaa niin se ei ala ja lopu samalla tavalla."

Kehitysvammaiset lapset ilmaisevat tunteitaan kehonkielellä. Lapsen ele- ja kehonkielestä voi lukea erilaisia tunnetiloja. Tunteet voivat vaihdella esimerkiksi ilosta suruun ja kiukusta tyytyväisyyteen. Tunteiden vahva ilmaisu tukee lapsen tapaa ilmaista itseään ymmärrettävällä tavalla. Vanhemmat kokevat, että elekielen perusteella lapset ovat pääsääntöisesti iloisia ja tyytyväisiä arkeensa. Lapsi ei kuitenkaan aina tunnista omaa tunnetilaansa tai hallitse sitä. Kehitysvammaisen lapsi voi tarvita tukea ja ohjausta päiväkotiryhmässä varsinkin negatiivisten tunteiden tunnistamiseen sekä käsittelemiseen. Haastateltavat kertovat, että kehitysvammaisen lapsen on vaikea käsitellä muun muassa pettymyksen tunnetta, joka voi kärjistyä aggressiiviseen käyttäytymiseen.

Rauni: "Lapsi ei varmastikaan osaa nimetä tunteita, et me ollaan yritetty viittomalla opettaa hänelle juuri raivoa ja kaikenlaisia tunteita, et hän nauraa ja kikattaa."

Lahja: "Vihaa, kiukkua, iloa, yleensä, kun tulee näitä vihan kiukkupurkauksia tai sitten jos haluaa jotain huomioo niin sitten yleensä niinkun nyrkki heiluu tai käy nipistämässä, tukistamassa."

Vanhempien näkemyksen mukaan kehitysvammaisen lapsi saa ja pystyy vaikuttamaan päivähoitoryhmässä ensisijaisesti vapaaseen toimintaan. Tällaisia tilanteita ovat mm. leikkien valinta ja luovat menetelmät, kuten piirtäminen ja maalaaminen. Haastateltavat kertovat, että ohjatut tilanteet päiväkotiryhmässä, kuten ruokailu, pukeminen sekä päivälepo, ovat aikuisjohtoisia. Vanhempien mielestä lapselle on merkityksellistä saada vaikuttaa myös perushoitotilanteisiin, kuten ruokailuun. Kehitysvammaisen lapsen vaikuttamismahdollisuudet päiväkotiryhmässä ovat

vanhempien kokemuksen mukaan ristiriitainen asia. Toisaalta lapselle halutaan mahdollisuus valita erilaisia toimintoja sekä ehkäistä tilanteet, joissa lapsi joutuisi vastentahtoisesti mukaan. Toisaalta vanhemmat korostavat turvallisten rajojen asettamista sekä aikuisen roolin jäämäkkyyttä.

Rauni: "Määrättyyn pisteeseen lapsi saa vaikuttaa, mutta lapsemme kohdalla se on hyvinkin jämttisti se, mitä aikuinen päättää et on asioita, mistä ei keskustella ja neuvotella ja sitten on asioita et kyllä hän saa jonkun verran päättää."

Kaino: "Mä oon kuullu, et ku ne saa ruuan ottaa ite. Se on hänelle iso juttu kans et hän saa ite ottaa sen verran, kun hän itse haluaa. Et se on semmonen, mitä mä luulen. Muuten mä välillä mietin et saakohan se tarpeeks vaikuttaa."

7.1.2 Sosiaaliset suhteet

Vanhempien mukaan kehitysvammaisen lapsi tarvitsee ohjausta ja tukea päiväkotiryhmässä sosiaaliin tilanteisiin. Kehitysvammaisen lapsen vahvuudet vuorovaikutuksessa liittyvät tasapuoliseen ja hyväntuuliseen kiinnostukseen päivähoitoryhmän lapsia kohtaan. Haastateltavat kertovat, että lapsi pyrkii vuorovaikutukseen ryhmän kaikkien lapsien kanssa. Kehitysvammaisten lasten vahvuuksina sosiaalisissa tilanteissa nähdään avoimuus, energisyys ja ennakkoluulottomuus.

Tuire: "Se on se hyväntuulisuus."

Inari: "Niin ja sit lähtee mukaan. innokkaasti."

Vanhempien kokevat, että lapsiryhmään kuuluminen on kehitysvammaiselle lapselle merkittävä asia. Lapsi on kiinnostunut päivähoitoryhmässä läsnäolijoista ja hyväksyy tutustumisen jälkeen heidät lähelleen. Lapselle on tärkeää kuulua samanikäisten ryhmään, jossa lapset huomioivat myös hänet. Osa vanhemmista ajattelee, että lapsi on löytänyt päivähoitoryhmästä ystävän, jonka kanssa leikki ja yhdessäolo toimivat hyvin. Osa vanhemmista kokee, että lapsi on tasapuolisesti vuorovaikutuksessa

päivähoitoryhmän kaikkien lasten kanssa. Tämänhetkisessä tilanteessa kehitysvammaiset lapset leikkivät pääsääntöisesti yksin. Lapset leikkivät erilaisilla leluilla ja tavaroilla. Vanhemmat kertovat, että on haastavaa osallistua leikkiin tai ajoittain tunnistaa leikkiä, kun lapsi ei puhu. Pari- ja yhteisleikit päivähoitoryhmässä vaativat usein työntekijän läsnäoloa. Haastateltavien mukaan kehitysvammaiset lapset tarvitsevat ohjausta sosiaalisissa tilanteissa erityisesti toisen lapsen huomioimiseen, tavaroiden vuorotteluun, kommunikaatioon ja kielteisten tunteiden hallintaan.

Rauni: "Mitä mä oon ymmärtänyt niin ryhmän lapset on tärkeitä meidän lapselle ja lapsi seuraa heidän tekemisiä ja tuntee kuuluvansa siihen ryhmään. Joku toinen lapsi siellä on, joka on ottanut lapseemme päin kontaktia ja lapsemme on jo vähän päästänyt toisen lapsen lähemmäs."

Sosiaalisissa tilanteissa korostuvat kehitysvammaisen lapsen vaihtoehtoiset tavat ilmaista itseään. Leikkitilanteissa lasten välille saattaa muodostua ristiriitoja pelkästään yhteisen ymmärryksen puutteen takia. Vanhempien kokemuksen mukaan kehitysvammaisen lapsi tarvitsee leikkitilanteeseen työntekijää erityisesti tulkin roolissa. Lapsilla voi ajoittain olla ongelmia ymmärtää kehitysvammaisen lapsen eleitä ja viestintää. Päiväkotiryhmän lapset kuitenkin oppivat samalla tavalla kuin aikuisetkin lukemaan kehitysvammaisen lapsen kehonkieltä ja ilmaisua ajan kuluessa. Kehitysvammaisen lapsi tarvitsee samalla tavalla aikuista tulkiksi leikkitilanteisiin toisten lasten kanssa. Haastateltavien mukaan aikuisen on selvennettävä leikkitilanteen sääntöjä ja kulkua kehitysvammaiselle lapselle, jotta yhteisymmärrys säilyisi.

Rauni: "Oon ymmärtänyt et toiset lapset tulee kysyä henkilökohtaiselta avustajalta ja avustaja sitten osaa yleensä aina sanoa et mitä lapsemme tarkoittaa. Minusta ne on oppinu ja lapsillahan on luontainen kyky lukea toista."

Eira: "Se on varmaa se et hän ei aina osaa kysyä, niin leikkiin mukaan, tekis hirveesti mieli Sit se ainoa reaktio on et mä sotken tän ni ei oo kivaa noillakaa. Tai näin mä luulen et mä en tiedä."

Päiväkotiryhmän lapset suhtautuvat kehitysvammaiseen lapseen vaihtelevasti. Vanhempien kokemukset perustuvat havaintoihin esimerkiksi päiväkotiin vienti- ja hakutilanteissa. Päiväkotiryhmän lapset kohtelevat kehitysvammaista lasta pääsääntöisesti yhtenä jäsenenään. Lapsi on mukana ryhmän toiminnassa ja lapset

hyväksyvät hänet usein jäseneksi. Toisaalta on tilanteita, joissa kehitysvammaisen lapsen käyttäytyminen herättää pelkoa ja turhautumista päivähoitoryhmän lapsissa. Haastateltavien mukaan tällaisissa tilanteissa on uhkana, että ryhmän toiset lapset eivät ota kehitysvammaista lasta mukaan leikkiin tai yhteiseen toimintaan.

Lahja: "Välillä kaikki ymmärtää tilanteen tai silleen ymmärtää ja ymmärtää, mutta tykkää lapsesta. Mutta sit on näit että, kun tulee kahakoita niin sit tulee toisilta lapsilta niin kun ilmaistua, että nyt toi taas tulee ja hakkaa."

Vanhempien kokemuksen mukaan lapsiryhmässä olo on kuitenkin kehitysvammaiselle lapselle iloa tuottava sekä sosiaalisia taitoja kartuttava oppimisympäristö. Haastateltavien kokemus perustuu arjen havaintoihin, joissa lapsi haluaa lähteä päivähoitoon. Vastaavasti lapsi viestittää pettymystä esimerkiksi sairaslomapäivinä, jolloin päiväkotiin ei lähdetä. Vanhempien kertovat, että kehitysvammaiselle lapselle on tärkeää kuulua lapsiryhmään, jossa hän voi harjoitella sosiaalisia taitoja ja ryhmässä oloa. Päiväkotiryhmässä lapsella on ikätasoisia leikkiseuraa, jota kotona ei välttämättä ole. Päiväkotiryhmässä olemisella on ollut vaikutuksia kehitysvammaisen lapsen sosiaalisiin taitoihin. Vaikka lapsella esiintyy haastavaa käyttäytymistä, päiväkotiryhmässä oleminen on harjaannuttanut lapsen taitoja toisen huomioimisessa sekä yhdessäolossa.

7.1.3 Oppiminen ja kasvu

Vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden lisäksi lapsen kasvua tukevat terapeutit. Eri tahot kokoontuvat kaksi kertaa vuodessa keskustelemaan saadakseen kokonaisvaltaisen näkemyksen lapsesta. Lapselle laaditaan Tuusulassa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma sekä toiminnan ohjausta koskeva suunnitelma. Yhteistyötahojen keskustelun tuloksena laaditaan tavoitteet koskien lapsen kasvua ja kehitystä. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan keväisin. Vanhempien kokemuksen mukaan laaditut tavoitteet ovat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta tarkoituksenmukaisia ja käytännönläheisiä.

Aineistomme vanhempien lapsille laaditut tavoitteet liittyvät elämisen perustaitoihin, kuten keskittymiseen, toisten huomioon ottamiseen sekä erilaisten kommunikaatiotapojen harjoitteluun ja käyttöön. Haastateltavien mukaan lapsi oppii itse tekemällä ja harjoittelemalla, mutta myös tarkkailemalla. Ennen uuden taidon harjoittelua lapsi voi haluta tarkkailla toimintoa, jotta uuden oppiminen ei tuntuisi pelottavalta. Vanhempien kokemuksen mukaan kehitysvammaisen lapsen oppiminen ei etene selkeästi, vaan he kuvaavat lapsen oppimista aaltoilevana prosessina. Kehitysvammaisen lapsen oppimista vanhemmat kuvaavat aikaa vieväksi, motivaatiota ja keskittymistä vaativaksi projektiksi. Kehitysvammaisen lapsi voi myös unohtaa jo opittuja asioita. Kehitysvammaisen lapsen kasvussa on mahdollista, että kehitys pysähtyy tai voi takautua aiempaan vaiheeseen.

Tuire: "Oppii hitaasti. Mutta pikkuhiljaa kuitenkin. Vähän aaltoillen, että tässä hän saattaa osata jotain ja ylihuomenna ei oo ikinä kuullukkaan moisesta, että aika sillai vaihtelevasti."

Rauni: "Lapsella on sellanen mielenkiintonen tapa, et lapsi oppii uusia asioita ja sit kun hän oppii sen, hän näyttää sen. Ja sit saattaa mennä useita kuukausia puolesta vuodesta jopa vuoteen ennen kuin hän ottaa sen käyttöön."

Haastateltavien mukaan kehitysvammaiselle lapselle uusien taitojen oppiminen sekä suuret muutokset saattavat olla pelottavakin kokemus. Vanhemmat kokevat, että uusien asioiden sisäistäminen ja havahtuminen omaan osaamiseensa kuitenkin tuottavat kehitysvammaiselle lapselle onnistumisen kokemuksia ja iloa. Vanhemmat kertovat, että kehitysvammaisen lapsen oppimisen kannalta tärkeää on löytää lasta motivoivia asioita, jotka pitivät mielenkiinnon uudessa asiassa. Haastateltavien kokemuksen mukaan kehitysvammaisella lapsella on valtaavasti osaamista ja yrittämistä, joka olisi saatava lapsen käyttöön. Päiväkotiryhmässä kehitysvammaisen lapsen oppimista tuetaan antamalla aikaa tutkia, ihmetellä ja rauha harjoitella uusia asioita.

Kaino: "Nyt on semmonen kehitys, mä luulen et nyt on sisäisesti et hänellä on se halu oppia ja hän on innoissaan siitä, että tulee niitä onnistumisen kokemuksia."

Rauni: "Lapsi oppii niitä niinkun tekemällä oman kiinnostuksen mukaan."

Haastateltavien mukaan mielenkiinnon lisäksi kehitysvammaisen lapsen oppimisen kannalta keskittyminen on tärkeää. Vanhemmat kokevat, että lapsen on vaikea keskittyä, mikäli ympäristössä on runsaasti erilaisia virikkeitä. Aikuinen voi kuitenkin ohjauksella tukea lapsen keskittymiskykyä. Päiväkotiryhmässä kehitysvammaiselle lapselle mahdollisuus keskittymiseen on edellytys oppimiselle.

Kaino: "Keskittyminen on hankalaa ja se vie sitten tekemisestä yhtäkkiä mielenkiinnon tai huomion. Ja se on välillä vähän semmosta että täytyy palautella."

7.1.4 Itsetunto

Vanhempien mielestä ryhmään kuuluminen itsessään tukee kehitysvammaisen lapsen itsetuntoa. Päivähoitoryhmässä omien valintojen tekeminen ja toteuttaminen aikuisjohtoisesti tuo kehitysvammaiselle lapselle tunteen saada vaikuttaa omiin asioihinsa. Vanhempien mukaan lapsen itsetuntoa vahvistavat mahdollisuudet vaikuttaa lasta itseään koskeviin asioihin. Onnistumisen kokemukset sekä mahdollisuus valita ja vaikuttaa avartavat lapsen ajattelua. Kehitysvammaisen lapsen arkeen sisältyy lapsen näkökulmasta monia kielteisiä tilanteita, kuten haasteita perushoitotilanteissa, vaikeuksia kaveruussuhteissa ja epäonnistumisen kokemuksia. Vastapainoksi lapsi tarvitsee myönteisiä kokemuksia, iloa ja onnistumisia. Kehitysvammaisen lapsi voi saada onnistumisen kokemuksen ihan arkisissa askareissa. Vessassa käynti tai ruuan ottaminen omatoimisesti saattaa synnyttää suurta iloa. Vanhempien mukaan kehitysvammaisen lapsen onnistumisen tunne kestää hetken, jonka jälkeen se unohtuu. Ilon ja onnistumisen merkitys eivät kuitenkaan rinnastu tilanteen keston. Kehitysvammaiselle lapselle on tärkeää tuntea tyytyväisyyttä itseensä.

Inari: "No ainakin lapsi siinä on kokenu jonkinlaista onnistumista kun on päässy mukaan näihin lapsiporukoihin"

Kaino: " Et siinä ku hän saa niinku tehdä niinku muutkin ni se on niinku se että saa tehdä ja kaikesta mitä tekee niin tulee niinku kehuja."

Rauni: " Lapsen onnistumisen tunne näkyy tässä ja nyt viiden minuutin päästä niistä ei oo enää tietookaan."

Vanhemmat ovat yhtä mieltä siitä, että onnistumisen kokemuksia kehitysvammaisen lapsen elämässä on kuitenkin rajallisesti. Onnistumisia voi näkyä arjessa, mutta lapsi ei käsittele onnistumisen kokemustaan pitkään. Vanhempien mukaan lapsi saattaa herkästi kehua itseään, jos aikuinen ei huomaa hänen onnistumistaan jossain asiassa. Lapsi varmistaa tällä, että aikuiselta saadaan ansaitut kehut itselleen. Arjen struktuuri tukee kehitysvammaisen lapsen itsetuntoa. Lapsi kokee ympäristönsä turvalliseksi, kun sama arjen rytmi toistuu päivittäin. Näin lapsi uskaltaa kokeilla rajojaan ja toteuttaa itseään enemmän. Kehitysvammaisen lapsi tarvitsee aikuiselta paljon kannustusta sekä huomiota arjen toiminnoissa. Vanhempien mielestä varhaiskasvatuksen työntekijöiltä vaaditaan paljon aitoa läsnäoloa ja läheisyyttä, jotka tulee kohdistaa lapseen. Aikuisen läsnäolo luo lapselle turvallisuuden tunteen ja näin itsetunto paranee.

Lahja: "Läheisyyttä vaatii, sitten justiin tätä, että on siinä läsnä, että jos tulee jotain niin aikuinen on siinä".

Kehitysvammaisen lapsi saa onnistumisen kokemuksia päiväkodissa yhdessä tekemisestä. Yhdessä tekemistä voidaan toteuttaa muiden lasten tai päivähoidon aikuisten kanssa. Vanhemmat ovat lähes yksimielisiä siitä, että kaikki yhdessä tekeminen ja oleminen vahvistavat kehitysvammaisen lapsen itsetuntoa. Tekeminen voi olla hyvinkin tavanomaista ja arjen touhussa tapahtuvaa, kuten pöytien kattaminen tai pöntöllä käyminen. Pienet onnistumisen kokemukset edesauttavat lapsen itsetunnon kehittymistä.

Inari: "Yhdessäolo, ihan sama minkälainen yhdessäolo. Kaikki mahdollinen. Se tukee."

7.1.5 Erilaisia tuen tarpeita

Haastattelemiemme vanhempien kehitysvammaisilla lapsilla oli yhtä lukuun ottamatta avustaja päivähoitoryhmässä. Vanhempien kokemuksen mukaan lapsi tarvitsee aikuisen ohjasta arjen eri toiminnoissa ja harjoittelemisessa sekä kotona että päivähoitoryhmässä. Nykytilanteessa lapset harjoittelevat muun muassa pukeutumista,

syömistä ja wc-käyntejä. Haastateltavien mukaan osa kehitysvammaisen lapsen päivästä päiväkotiryhmässä painottuu perushoitotilanteisiin.

Rauni: "Pukemisessa ja syömisessä. Ne on niitä asioita mitä tällä hetkellä harjotellaan. Ja sit jonkun verran myös itsenäistä leikkiä."

Kaino: "Ylipäänsä syömisessä, että se lautanen menis tyhjäksi itsenäisesti. Ja harjotellaan kaikkea, mitä nyt voi ehkä kuvitella. Vaatteiden pukemisessa jne."

Vanhempien kertovat, että kehitysvammaisen lapsi tarvitsee avustusta päiväkotiryhmässä pystyäkseen keskittymään tekemiseen ja harjoitteluun. Avustajan läsnäolo päiväkotiryhmässä koetaan myönteiseksi asiaksi, sillä lapsi saa tarvitsemaansa yksilöllistä huomiota. Vanhempien kokemuksen mukaan avustajan roolina ei ole tehdä asioita lapsen puolesta, vaan olla aikuinen, jolla on aikaa antaa ohjausta omatoimisuuden harjoitteluun. On tärkeää antaa kehitysvammaiselle lapselle aikaa harjoitella ja suoriutua erilaisista arjen asioista itsenäisesti. Kehitysvammaisella lapsella uuden oppiminen voi viedä aikaa, mutta vanhempien mielestä lapsi kokee suuria onnistumisen tunteita huomattaessaan, että osaa jotakin uutta.

Tuire: "Lapsi onnistuu itekin, mutta tarvitsee ainakin avustajan ohjausta, jos ei nyt ihan puolesta tekemällä, mutta kyllä se ihan vaatii kaikkeen semmosen sen niinkun avun ja ohjauksen vähintään."

Lahja: "Tulee just näitä, että sitten, kun onnistuu joku niin sitten tulee lapselta jee ja taputusta. ja sillai lapsi sanoo: minä onnistuin."

Vanhempien kokemuksen mukaan avustajan läsnäololla on myös kielteisiä vaikutuksia lapseen. Kehitysvammaisella lapselle yksinolo on suuri haaste. Lapsi on tottunut aikuisen jatkuvaan läsnäoloon kotona ja päiväkodissa. Lapsille on haastavaa keksiä tekemistä ja ylläpitää keskittymistä, jos aikuinen ei ole läsnä. Vanhempien mukaan lapset eivät haluaisi olla yksin hetkeäkään. Haastateltavat kokevat, että yksinoloa olisi hyvä harjoitella turvallisissa rajoissa myös päiväkotiryhmässä. Kehitysvammaisen lapsi on oppinut saamaan huomiota kotona sekä päivähoitossa myönteisellä ja kielteisellä käytöksellä. Vanhempien kokemuksen mukaan avustaja on kuitenkin kehitysvammaiselle lapselle merkittävä ja turvallinen aikuinen päivähoitoryhmässä.

Lahja: "No yksinään oleminen. Se on aika haaste. Lapsi ei tahtos olla yksin. Aina pitäis jonkun olla leikkimässä tai vieressä."

Rauni: "Siinä mielessä henkilökohtainen avustaja on hirvittävän huono, kun lapsella on avustaja tarhassa niin hän on sitä mieltä, että kotona se avustajakin sitten on. Että tota lapsemme ei osaa jakaa huomiota tai osaa muttei halua, et mulle kaikki tänne heti nyt."

Inari: "Eli lapsia haluaa huomiota hinnalla millä hyvänsä. Ja paljon."

7.2 Vanhempien ja työntekijöiden välinen yhteistyö

Vanhempien mukaan päivähoidon työntekijät ovat kutsumusammattissaan ja omistautuneet työlleen. Työntekijät huomioivat lapset hyvin päiväkotiin saavuttaessa ja päivittäiset keskustelut käydään lasten hakujen yhteydessä. Vanhempien mielestä yhteistyö työntekijöiden ja perheiden välillä on korkealaatuista. Yhteistyö perustuu molemminpuoliseen kunnioittamiseen.

Inari: "Siellä on hyvin omistautunut ja lapsirakas henkilökunta. Tuntuu että jokainen heistä on niinkun täysin kutsumusammattissaan. ja voi hyvin ja viihtyy työssään."

Vanhempien kokemukset yhteistyöstä päivähoidon työntekijöiden kanssa ovat erilaisia. Perheiden elämäntilanteet sekä voimavarat vaikuttavat päivähoidon työntekijöihin kohdistuviin odotuksiin. Suurin osa vanhemmista on tyytyväinen saamaansa tuen määrään ja laatuun. Vanhemmat kokevat, että yhteistyö on sujunut ilman suurempia ongelmia. Osa vanhemmista kuitenkin kokee, etteivät ole saaneet tarpeeksi tukea päivähoidon työntekijöiltä ja tiedottamista voitaisiin kehittää. Haastateltavien mukaan päiväkodilta tarvittavan tuen määrä vaihtelee elämäntilanteen mukaan. Tukea tarvitaan enemmän päivähoidon aloitusvaiheessa. Vanhemmat tarkoittavat tuella konkreettista arjessa läsnäoloa, rauhaa kuunteluun ja keskusteluun. Päivähoiton aloitusvaiheessa tukea tarvitaan kehitysvammaisuuden hyväksyntään ja vanhemman voimavarojen rajallisuuden tiedostamiseen. Päiväkodin työntekijän kanssa keskusteleminen tukee vanhemmuutta. Haastateltavien mukaan on helpottavaa, että on toinen lapsen tunteva aikuinen, jonka kanssa jakaa huoliaan ja huomioitaan. Vanhemmille päiväkodin työntekijä edustaa ihmistä, jonka kanssa on mahdollista jakaa arjen ilot ja surut.

7.2.1 Yhteistyön kehittämiskohteet

Vanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä päiväkodin työntekijöiden toimintaan ja ammattitaitoon. Yhteistyötä voitaisiin kuitenkin kehittää joustavuudella sekä entistäkin paremmalla informaatiolla sekä tiedottamisella. Joustavuudella vanhemmat tarkoittavat tilanneherkkyyttä sekä tiukasta struktuurista poistumista, kun tilanne sitä vaatii. Esimerkiksi avustajan sairastuttua vanhemmat toivovat sijaisen työtehtävien jakautuvan tasaisesti koskien kaikkia ryhmän lapsia. Kaikki lapset kokevat tilanteen jännittäväksi uuden aikuisen saapuessa ryhmään. Vanhempien mielestä kehitysvammaiselle lapselle entuudestaan tutun aikuisen tulisi ottaa lapsi vastaan päiväkotiin saavuttaessa. Haastateltavien mukaan arjessa pitäisi olla myös mahdollisuus pysähtyä keskustelemaan mieltä askarruttavasti asioista, jotta asioihin voitaisiin vaikuttaa nopeasti ja mahdollisia muutoksia saataisiin aikaan. Vanhemmat kokevat kuitenkin keskusteluajan haasteena, sillä päiväkodin arki on kiireistä.

Kaino: "Joku semmonen kohta arjessa, missä on joku selkee ristiriitatilanne tai ongelma minkä he on havainnu tai siinä tilanteessa olis hyvä saada semmonen pikakeskustelu et sais sen asian puhuttuu ja et sais rauhassa kasvotusten puhuu ja sais sen ongelman ratkaistuu."

Vanhemmat toivovat aitoa kuuntelemista työntekijöiltä, jotta sovitusta asioista pidettäisiin kiinni ja toimittaisiin yhteisten pelisääntöjen mukaan. Osa vanhemmista toivoo entistä enemmän tiedottamista erilaisista kehitysvammaista lasta koskevista etuuksista ja oikeuksista koskien, mitkä heille kuuluisivat, mutta joista he eivät syystä tai toisesta ole tietoisia. Vanhemmat kokevat tällaisissa tilanteissa yhteistyön vajavaiseksi ja toivovat muutosta kohti parempaa tiedottamista. Tiedottaminen merkitsisi kehitysvammapalveluiden sekä varhaiskasvatuspalveluiden tiiviimpää yhteistyötä. Vanhempien mukaan voidaan kuitenkin todeta, että yhteistyö on syventynyt ajan myötä ja näin myös luottamus on lisääntynyt. Yhteistyön syventyessä vanhempien kynnys avoimeen keskusteluun laskee ja luottamus entisestään kasvaa.

7.2.2 Vanhempien tukeminen arjessa

Vanhempien mukaan he ovat saaneet tukea päivähoiton työntekijöiltä tarpeidensa mukaan. Päiväkoti itsessään on helpottava tekijänä arjen kulussa. Osa vanhemmista kokee arjen raskaaksi kehitysvammaisen lapsen kanssa. Arki kehitysvammaisen lapsen kanssa vaatii jatkuvaa intensiivistä läsnäoloa, joka myös vaikuttaa vanhemman jaksamiseen. Päiväkoti itsessään antaa vanhemmille mahdollisuuden hengähtää ja kerätä voimavaroja, sillä osa kehitysvammaisista lapsista tarvitsee aikuista lähes jokaisena hetkenä vuorokauden aikana.

Lahja: "No silloin oli joo niinkun silleen tosi hyvä asia että pääs niinku hoitoon. Tuli niinkun sellanen helpotus siihen arkeen."

Inari: "On niin kiva kun sen voi viedä sinne. Eikun oikeesti. Se on päivän kohokohta."

Päiväkodin työntekijöiden arjessa tapahtuva vanhempien kannustaminen ja rohkaisu koetaan merkittäväksi. Vanhempien ollessa epävarmoja lasta koskevista asioista, ovat työntekijät tukeneet ja auttaneet sekä selventäneet tilanteita vanhemmille. Tukea saadaan päiväkodin työntekijöiltä myös lasta koskevista suunnitelmissa tulevaisuutta ajatellen. Osa vanhemmista kuitenkin kokee, että työntekijä tarvitsee vanhempaa enemmän tukea kehitysvammaisen lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Kehitysvammaisen lapsen varhaiskasvatus voi olla uusi tilanne työntekijällekin. Osa haastateltavista kokee, että he tukevat päiväkodin työntekijöitä arjessa. Kyseiset vanhemmat kokevat, että he eivät saa eivätkä tarvitse tukea kehitysvammaisen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Vastaavasti he ohjeistavat yksityiskohtaisesti päiväkotiryhmän työntekijöille, kuinka lasta ohjataan.

Rauni: "Se tuen tarve on hyvin pitkälle toiste päin näin niinku erikoisen lapsen puitteissa, mut joo kyl me saadaa sit tukee tulevaisuuden suunnittelun kanssa."

Selma: "Mä just ajattelin et emmä tarvi sielt mihkää tukee et mul on ainaki semmonen tunne et mä en koe tarvitsevani heiltä tukea mihinkään asiaan et meillä asiat menee kuitenkin ihan hyvin."

Vanhempien tuen tarve ei ole verrannollinen päiväkodin työntekijöiden tekemän työn arvostamiseen. Vanhemmat toteavat, että kukaan ei pärjää erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa yksin, joten yhdessä tekeminen nähdään merkittävänä. Haastateltavien mielestä päiväkodissa tehtävä työ ammattilaisten johdolla auttaa heitä lapsen kasvatuksessa. Kaikilla lapsen kasvattajilla tulee olla yhteinen määränpää ja ajatus siitä, että kaikki aikuiset lapsen elämässä toimivat lapsen edun mukaisesti.

Rauni: "Ja tehdään yhdessä et ei kukaan selvi ton lapsen kanssa itekseen sooloilemalla et kaikki ihmiset on niinku ryhmäytyneitä niinku lapsen elämässä."

Vanhempien mielestä päivähoidon työntekijät voisivat edistää arjessa tukemista entistä paremmalla kannustamisella, varsinkin jos näkevät, että vanhempi tarvitsee rohkaisua lasta koskevista asioista. Osalle vanhemmista lapsi on ensimmäinen ja kokemattomuus saattaa aiheuttaa epävarmuutta erilaisissa kasvatustilanteissa. Kannustava sana tai lausahdus on epävarmuuden hetkellä kullan arvoinen asia. Vanhemmat kokevat hyvän yhteistyön auttavan heitä lapsen kasvatustehtävässä. Yhdessä tekemisen merkitys korostuu kehitysvammaisen lapsen kanssa.

7.2.3 Kumppanuus

Vanhempien mielestä kumppanuussuhteessa molempien osapuolten ajatukset tulee ottaa huomioon ja asioista tulee voida keskustella avoimesti. Haastateltavat painottavat päiväkodin merkitystä lapsen elämälle. Vanhemmat kokevat, että heidän tunteensa huomioidaan kumppanuussuhteessa. Kuitenkin arkeen on mahtunut tilanteita jolloin vanhempien tunteita ei ole otettu huomioon tai vanhempia ei ole heidän kokemuksensa mukaan kuultu tarpeeksi. Suurimmaksi osaksi kaikilla vanhemmilla on enemmän positiivisia kokemuksia yhteistyöstä. Suurin osa vanhemmista kokee kumppanuussuhteen päiväkodin työntekijöiden kanssa hyväksi.

Inari: "Ihania tyyppejä ja lapsemme tykkää olla siellä. Lapsi jos yöllä herää painajaiseen se ei huuda äitiä vaan se voi huutaa sitä työntekijää sieltä."

Päivähoidon työntekijät ovat onnistuneet luomaan esimerkillisen kumppanuussuhteen edellä mainitussa asiakassuhteessa. Viittauksessa käy ilmi lapsen tyytyväisyys sekä

vanhempien ja työntekijöiden molemminpuolinen kunnioitus. Vanhemmat eivät koe tasavertaisessa kumppanuussuhteessa päiväkodin työntekijöitä uhkana. Haastateltavat painottavat, että hyvä kumppanuussuhde heidän ja työntekijöiden välillä vaikuttaa myös lapsen hyvinvointiin. Yhteinen linja lapsen kasvatuksessa selkeyttää yhteistä tehtävää. Päiväkodin työntekijöiden aito reagointi vanhempien tunteisiin mahdollistaa toimivan kumppanuussuhteen.

7.2.4 Tavoitteiden muodostaminen

Lapsen kasvua koskevat tavoitteet on muodostettu yhdessä vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden kanssa. Vanhempien mielestä lasta koskevat tavoitteet on muodostettu hyvin käytännönläheisiksi. Haastateltavat kokevat, että arkisten asioiden opetteleminen päiväkodissa helpottaa vanhempien kasvatusta kotona. Päiväkoti ja vanhemmat pyrkivät siihen, että tavoitteet kulkevat yhteistä linjaa. Vanhempien mielestä on tärkeää, että tavoitteiden toteutumista ei jätetä yksin päiväkodin työntekijöiden harteille.

Tuire: "Yhtälailla siihen sitoutuu itekki. Enemmän tai vähemmän on voimavaroja kaiken muun ohella mutta siinä on semmosia mistä itekin pitäis. Ei se oo pelkästään päiväkodin asia sitä lasta auttaa ja tukea."

Vanhemmat painottavat lapselle muodostettujen tavoitteiden toteutuvan vain toimivassa yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Toimiva yhteistyö helpottaa arjen kulkua niin kotona kuin päivähoitossa. Yhdessä tekemisen merkitys kasvaa arjessa. Suurin osa vanhemmista on tyytyväisiä heidän ja päiväkodin henkilökunnan väliseen yhteistyöhön. Vanhemmat kokevat, että lasta koskevat asiat sovitaan yhdessä ja toteutus tapahtuu sovittujen pelisääntöjen mukaisesti.

Selma: "Joo ei se onnistu, jos ne tekee meitä vastaan ja jokainen säätää omaan suuntaan ni ei ei."

Osa vanhemmista kokee kuitenkin, ettei ole päässyt vaikuttamaan lastansa koskeviin tavoitteisiin vaan tavoitteet määräytyvät pitkälti päiväkodin suunnitelman mukaan. Haastateltavien mukaan työntekijän asettamat tavoitteet ovat kuitenkin merkityksellisiä. Toimivan yhteistyön kannalta vanhemmat kokevat, että olisi tärkeää, jotta he voisivat vaikuttaa tavoitteiden muodostumiseen.

Selma: "Ei me niihin sisältöihin hirveesti olla päästy vaikuttamaan, et ne on kyl muodostettu sielt päivähoidon niitten omien suunnitelmien mukaan."

7.2.5 Tiedon kulku ja keskusteluyhteys

Aineistossa vanhemmat korostavat erityislastentarhanopettajan sekä avustajan tekemää työtä. Vanhempien kokemuksen mukaan yhteistyö kodin ja päiväkodin välillä on myös keskittynyt vanhempien, erityislastentarhanopettajan sekä avustajan välille. Vanhemmat keskustelevat lasta koskevista asioista pääsääntöisesti erityislastentarhanopettajan sekä avustajan kanssa. Suurin osa haastateltavista kertoo, että muut työntekijät päivähoitossa ovat etäisiä. Päiväkodin muut työntekijät toimivat enemmänkin viestin vastaanottajina.

Selma: "No sanotaan niin että riippuu työntekijästä, et kun sä juttelet niitten kanssa et toinen ottaa sen kaiken mitä sä kerrot niin hyvin mut toinen on taas sitä mieltä et me osataan tää homma et turha et me tunnetaan et vähä niinku et kaikki lapset on samanlaisia vaikka ne ei oikeestaan ole ne on kaikki hyvin erilaisia."

Rauni: "Etenkin erityislastentarhanopettaja sekä avustaja, muiden kanssa ollaan aika vähän oltu tekemisissä."

Kaikki vanhemmat kokevat keskusteluyhteyden päiväkodin henkilökunnan kanssa hyväksi ja luottamukselliseksi. Vanhemmat pystyvät avoimesti kertomaan lastaan koskevat asiat, arkaluontoisemmatkin sekä keskustelemaan niistä hyvässä ilmapiirissä. Suurin osa vanhemmista uskoo myös päiväkodin henkilökunnan pystyvän keskustelemaan yhtä avoimesti asioista. Haastateltavat kokevat avoimen keskusteluyhteyden syventävän luottamussuhdetta päiväkodin henkilökunnan kanssa. Osa vanhemmista kaipaisi kuitenkin työntekijöiltä enemmän avoimuutta ja suorapuheisuutta sekä asioiden rakentavaa vastaanottamista. Haastateltavat tarkoittavat tällä sitä, että jos vanhemmat huomauttavat jostain asiasta, heidän tarkoituksensa ei ole loukata työntekijöitä. Tämän kaltaista suorapuheista ja avointa keskusteluyhteyttä vanhemmat kaipaisivat entistä enemmän yhdeksi kulmakiveksi laadukkaan yhteistyön muodostumiseksi.

Kaino: "Mun mielestä meil on ihan hyvä keskusteluyhteys et näis tuli just näistä et ku ollaan sanottu suoraakin ni heillehän se on niinku heidän ammattia ja eihän siinä sillä lailla ollut mitää semmosta henkilökohtasta."

Inari: "No ei se keskusteluyhteys parempi vois enää olla ja siellä on tässä vuosien mittaan tutustuttu niin hyvin jo että tulee juteltua paljon kaikkea muutakin että ne on ihan niinkun kavereita tavallaan."

Vanhemmat käyvät arkisia keskustelua lasta koskevista asioista päiväkodin työntekijöiden kanssa päivittäin samalla, kun tuovat ja hakevat lastaan päivähoidosta. Syvällisempiä keskusteluja käydään kaksi kerta vuodessa sekä tarvittaessa sovitaan keskusteluaikoja useammin. Haastateltavien mielestä tämä on osittain toteutunut. Osa vanhemmista toivoisi keskustelujen toteutuvan entistäkin nopeammin, jotta mieltä painavat asiat olisi mahdollista hoitaa pois päivän järjestyksestä. Haastateltavat korostavat haluavansa kuulla myös lapsen huonosta päivästä ja päivän ikävistä asioista. Vanhempien mielestä myös negatiivinen palaute tulee osata ottaa vastaan rakentavasti puolin ja toisin. Hyvien asioiden korostamista ei tule kuitenkaan unohtaa. Kumppanuussuhteessa tulee luottaa toiseen osapuoleen, jotta kaikista lapsen päivää koskevista asioista voidaan keskustella rakentavasti.

Rauni: "Jos lapsemme käyttäytyy kuin piru ni kyllä mejän pitää saada se tietää ja ilolla me otetaan vastaan se tieto et hän on ollu maailman sulosin lapsi et on hurmannu hela jengin."

Vanhemmat saavat informaatiota lapsensa päivän kulusta sekä tapahtumista joko reissuvihon, suullisten keskustelujen tai kotiin saatujen esitteiden muodossa. Viime kädessä sekä kiireisimmissä asioissa vanhemmat sekä päivähoito käyttävät puhelinta. Haastateltavat lähestyvät päiväkodin työntekijöitä useimmiten käytännönasioiden merkeissä sekä lapsen sairastuessa. Vastaavasti taas päiväkodin henkilökunta lähestyy lapsen vanhempia koskien keskusteluaikoja sekä käytännön asioissa. Osa vanhemmista kaipaa kuukausittaista muistilistaa tai tiedotetta päivähoiton tapahtumista, johon kerättäisiin kaikki sen hetkinen tieto tapahtumista ja meneillä olevista teemoista. Haastateltavien mielestä tällainen kuukausitiedote helpottaisi päivähoiton toiminnan seuraamista. Sujuva informaation kulku puolin ja toisin syventävät vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välistä yhteistyötä.

8 Johtopäätökset

Kehitysvammaiset lapset ovat vanhempien kokemuksen mukaan pääsääntöisesti tyytyväisiä arkeen päivähoitoryhmässä. Vanhemmat arvioivat lasten tyytyväisyyttä päivähoitoon vienti- ja hakutilanteissa sekä keskusteluissa lasten ja työntekijöiden kanssa. Vanhempien mukaan kehitysvammaiselle lapselle merkityksellisiä asioita päivähoidossa ovat toisten lasten seura, ryhmään kuuluminen ja turvalliset aikuiset. Usealla kehitysvammaisella lapsella oli tukenaan avustaja ryhmässä. Vanhempien mielestä avustaja luo lapselle turvaa ja tukee lasta omatoimisuuden harjoittamisessa. Kehitysvammaiselle lapselle onnistumiset arjessa ja käytännön taitojen oppiminen ovat tärkeitä. Tauriainen mukaan lasten tyytyväisyys on yksi laadukkaan varhaiskasvatuksen osa. Lasten tyytyväisyyteen vaikuttavat heidän mieluiset kokemukset, yksilöllinen huomioiminen, sosiaaliset suhteet, perushoito sekä ohjattu toiminta. (Tauriainen 2000: 196- 199). Vanhemmat toivat esille hyvin samoja asioita liittyen lapsen tyytyväisyyteen, jotka esiintyvät myös Tauriainen mallissa. Lapsen tyytyväisyyden tunteeseen kiteytyy moni tekijä päiväkotiryhmän arjesta.

Kehitysvammaisen lapsen ryhmään kuulumista tulisi arvioida kahdesta näkökulmasta. Ensin kehitysvammaisen lapsen tulee hyväksyä lapsiryhmän jäsenet omaksi ryhmäksi. Tämän jälkeen lapsiryhmän tulee hyväksyä kehitysvammaisen lapsi jäsenekseen. Vanhempien mielestä lapsiryhmään kuuluminen on kehitysvammaiselle lapselle yksi päiväkodin tärkeimmistä elementeistä. Kehitysvammaisen lapsi tarvitsee tukea sosiaalisiin taitoihin sekä tilan, jossa harjoitella. Lapsiryhmä ei kuitenkaan ole vain harjoituskenttä, vaan se tarjoaa kehitysvammaiselle lapselle mahdollisuuden kuulua ikäistensä ryhmään yhtenä lapsista. Pihlajan mukaan päiväkotiryhmän itsessään ajatellaan olevan lapselle sosiaalista tukea. Lapsella voi kuitenkin olla emotionaalisella kehityksen osa-alueella vaikeuksia, joka heijastuu kaveri- ja aikuissuhteisiin. Sosiaalista kasvua voidaan tukea vain, jos lapsi on vuorovaikutuksessa ryhmän jäsenten kanssa. Pihlaja nimeää suomalaisen varhaiskasvatuksen haasteeksi luoda suotuiset olosuhteet emotionaaliselle kasvulle. (Pihlaja 2005: 148).

Kehitysvammaisen lapsen kuuluminen lapsiryhmään on kaksitahoista. Usein lapsi otetaan vastaan yhtenä jäsenenä. Arjessa esiintyy myös tilanteita, joissa kehitysvammaisen lapsen haasteellisen käyttäytymisen seurauksena hänet jätetään

ryhmän ulkopuolelle. Tauriaisen mukaan ryhmään kuulumisen merkitsee lapselle hyväksytyksi tulemistä sekä osallisena olemista, joka Tauriaisen mukaan on integraation onnistumisen peruslähtökohta. (Tauriainen 2000 196- 199). Samassa ryhmätilassa oleminen ei vielä takaa kehitysvammaisen lapsen kuulumista ryhmään. Kehitysvammaisen lapsen arjessa päivähoitoryhmässä tulisi ryhmään kuulumista havainnoida ja arvioida. Puhuttaessa ryhmään kuulumisesta kehitysvammaisen lapsen näkemysten ja tunteiden tulisi olla lähtökohta keskustelulle. Mäen mukaan kehitysvammaisen lapsi saattaa usein jäädä muun ryhmän ulkopuolelle henkilökohtaisen avustajansa kanssa, jolloin sosiaalinen kanssa käyminen jää hyvin pieneksi ryhmän muiden lasten kanssa. Mäen tutkimuksen mukaan henkilökohtainen avustaja voi muodostua esteeksi lapsen vuorovaikutukselle (Mäki 1993: 73).

Vanhempien mielestä kehitysvammaisen lapsen kommunikaatiota tuetaan päiväkodissa riittävästi. Lapsiryhmissä käytetään puheen lisäksi mm. tukiviittomia, kuvakortteja, ilmeitä ja eleitä. Tauriaisen mukaan monipuolinen kommunikaatio ilmeni integroidun erityisryhmän laatua korostavana tekijänä. Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö lisää vuorovaikutusten moniaistisuutta ja toiminnallisuutta. (Tauriainen 2000: 196–199). Kehitysvammaisen lapsen kommunikaatio ja itsensä ilmaisu vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin osallistua ja vaikuttaa arkeen päivähoitoryhmässä. Vastaavasti ongelmat ja vaikeudet itsensä ilmaisussa voivat vaikuttaa ilman tukea vahingollisesti lapsen arkeen päiväkotiryhmässä. Mäen mukaan aikuinen pystyy säätämään vammaisen lapsen aktiivista osallistumista vuorovaikutustilanteeseen omista uskomuksistaan käsin huomattavasti enemmän kuin vammattomilla lapsilla. Lapsen aktiivisen osallistumisen esteitä ovat muun muassa ongelmat kommunikaatiossa. (Mäki 1993: 72).

Kehitysvammaisen lapsi tarvitsee usein avustajaa päiväkotiryhmässä. Avustaja on aikuinen, jolla on antaa aikaa lapselle suoriutua itsenäisesti arjen tilanteista. Kehitysvammaisen lapsi tarvitsee avustajaa tekemisen sanalliseen ja esimerkkiin perustuvaan ohjaukseen, mutta myös keskittymisen tukemiseen. Ilman aikuisen tukea kehitysvammaisen lapsen on vaikeaa keskittyä, oppia ja suoriutua päivähoitoarjen kiireellisyydessä. Hakkarainen kirjoittaa, että opetusta ei voida nähdä vain perinteisenä opetuksena, vaan kaikenlaisena ohjauksena, jossa kokeneempi henkilö ohjaa lapsen

toimintaa. Kaikki ohjaus ennen lapsen kouluikää on opetusta (Hakkarainen 2002: 57–59). Aikuisen ohjauksella on merkittävä osuus kehitysvammaisen lapsen oppimiseen.

Aikuisen ohjauksen avulla kehittyvä taito siirtyy osaksi yksilön omaa osaamista. Vygotskyn mukaan kehityksen muutokset syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Lyytinen, Korkiakangas, Lyytinen 2008: 26). Opinnäytetyössämme kehitysvammaisen lapsi tarvitsee päiväkotiryhmässä aikuisen tukea ja ohjausta uuden oppimisessa. Hakkaraisen mukaan kokeneemman ohjauksella lapsi kykenee saavuttamaan kehitystasoaan haastavampia tehtäviä. Lähikehityksen vyöhykkeen mukaan opetus tulee suunnata saavutetun kehitystason yläpuolelle ja ylittää perinteisesti testeillä määritelty yläraja. (Hakkarainen 2002: 59–60). Tauriainen mukaan yksi varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttava tekijä on toiminnan haasteellisuus päiväkotiryhmässä. Haasteellisen toiminnan lähtökohtana on, että suunniteltu toiminta on lapsen ikä- ja kehitystason mukaista. (Tauriainen 2000: 196–199). Kehitysvammaisen lapsen kehitystä ja oppimista arvioidaan ja seurataan laatimalla tavoitteita työntekijöiden, vanhempien ja terapeuttien yhteistyönä. Vanhemmat kuvaavat lapsen oppimista aaltoilevaksi prosessiksi, joka vaikuttaa tavoitteiden asettamiseen ja toiminnan suunnitteluun.

Vanhemmat tarvitsevat tukea päivähoidon työntekijöiltä kehitysvammaisen lapsen kasvatustehtävässä perheen elämäntilanteen vaatimusten mukaisesti. Opinnäytetyössämme vanhemmat kokivat nykytilanteessa tarvitsevansa pohdiskeluvaa keskustelua työntekijöiden kanssa. Tauriainen mukaan vanhemmat tarvitsevat aina kasvatusta ja kehitystä sekä palveluja koskevaa tietoa. (Määttä 1995: 73). Suurin osa vanhemmista koki, että työntekijän ammatillinen näkemys lapsesta tukee omaa vanhemmuutta. Vanhemmat haluavat vahvistuksia omille havainnoille, tilaa ihmettelylle ja yhteistyökumppanin.

Opinnäytetyössämme suurin osa vanhemmista kertoo, että tuen tarve on suurimmillaan lapsen aloittaessa päivähoidon. Tällöin sekä lapsen että vanhemman arki muuttuu ja koko perhe tarvitsee huomiota ja ohjausta. Vanhempien tuen tarpeeseen vaikuttavat perheen voimavarat. Tauriainen mukaan vanhemmat tarvitsevat eniten ohjausta, neuvontaa ja tukea vamman tai viivästymän todentumisen alkuvaiheessa.

Arkipäivään, elämiseen liittyvät neuvot ja konkreettinen apu korostuvat myös alkuvaiheessa. (Määttä 1995: 73).

Vanhempien asenteet toimivaa yhteistyötä kohtaan vaihtelevat suuresti riippuen tarvitsemansa tuen määrästä. Vanhempien mukaan yhteistyö päiväkodin henkilökunnan kanssa toimii lähes aina saumattomasti. Kumppanuuden pohjana ovat vanhempien ja työntekijöiden yhteistyön pitkäaikaisuus. Kumppanuus ilmenee esimerkiksi avoimena sekä rakentavana keskusteluna ja toisen osapuolen roolin kunnioittamisena. Iris Mäki toteaa, että vanhempien sekä päivähoitotyöntekijöiden on toimittava yhdessä lapsen edun ja ikätason mukaisesti. (Mäki 1993: 72). Haastattelemamme vanhemmat olivat yksimielisiä siitä, että kehitysvammaisen lapsen kanssa on tärkeää noudattaa yhteistä linjaa lapsen kasvatuksessa, jotta lapsi saisi tarvitsemansa tuen arjessa. Davisin kumppanuusmallin mukaan vastuu kasvatustehtävästä tulisi jakaa lapsen vanhemmille ja päivähoidon ammattilaisille (Davis 2003: 42). Vanhemmat ovat kuitenkin kasvatusvastuussa kehitysvammaisesta lapsesta.

Opinnäytetyössämme kehitysvammaista lasta koskevat tavoitteet määräytyvät suurelta osin suoraan päiväkodin työntekijöiden asettamana. Lasta koskevat tavoitteet käydään läpi yhdessä vanhempien kanssa ja ne ovat muodostettu hyvin arkisiksi. Vanhempien osuus tavoitteiden muodostamisessa on heidän kokemuksensa mukaan pieni. Yhteisten tavoitteiden rakentaminen on toimivan yhteistyön kannalta merkittävää. Yhteisten pelisääntöjen noudattaminen syventää vanhempien ja päivähoiton työntekijöiden välistä yhteistyötä. Davisin kumppanuusmallin mukaisesti yhteiset tavoitteet kuuluvat kumppanuuden ihannetilaan. (Davis 2003: 42).

Suurin osa vanhemmista kokee päiväkodin henkilökunnan tukevan heitä kasvatustehtävässään. Leena Tauriaisen kirjoittamassa artikkelissa "Psyykkisessä kehityksessään viivästyneiden ja kehitysvammaisten lasten vanhempien tuen tarpeet ja elämänhallinta" todetaan, että vanhemmat tarvitsevat aina kasvatusta ja kehitystä sekä palveluja koskevaan tietoa päivähoiton työntekijöiltä (Määttä 1995: 73). Opinnäytetyössämme vanhemmat kaipaisivat entistä enemmän tiedotusta päiväkodin työntekijöiltä koskien erilaisia tukipalveluita kehitysvammaiselle lapselle.

Suurin osa vanhemmista kertoo päiväkodin henkilökunnan hyödyntäneen vanhempien tieto-taitoa kehitysvammaisesta lapsesta. Vastavuoroinen asiantuntijatiedon jakaminen lisää vanhempien tuntemaa arvostusta. Vanhemmat kokevat pääsääntöisesti, että päiväkodin henkilökunta kunnioittaa vanhempia ja heidän sanomisiaan. Kunnioituksen osoittaminen heikkenee tilanteissa, joissa vanhemmat tuntevat, etteivät päiväkodin henkilökunta hyödynnä vanhempien tietämystään lapsestaan. Kunnioitus luo pohjan vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden väliselle yhteistyölle. Davisin mukaan ammattilainen ei voi turvautua titteliinsä, vaan hyväksymällä vanhemman tunteet, tietouden ja lopullisen päätäntävällän ammattilainen voi ansaita vanhemman kunnioituksen (Davis 2003: 43).

Vanhemmat kaipaivat entistä enemmän mahdollisuutta joustavuudelle. Vanhemmat toivovat tiukasta struktuurista poistumista tilanteen sitä vaatiessa sekä joustavuutta arjen kulkuun. Vanhempien mielestä vuorovaikutuksen laatua voitaisiin entistäkin enemmän parantaa pysähtymällä tarvittaessa keskustelemaan lasta koskevista asioista syvällisemmin huolimatta päiväkodin arjen kiireestä. Davisin mukaan joustavuus kumppanuuden osana tarkoittaa, että yhteistyötä pystytään kehittämään molempien osapuolten eduksi (Davis 2003: 44).

9 Pohdinta

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä on kuvata kehitysvammaisen lapsen arkea päivähoitossa. Yhtenä opinnäytetyömme haasteena on ollut pohtia lapsen näkökulmaa. Aineistomme toimivat vanhemmat, joten tehtävänä on ollut miettiä olisiko lasten vastaukset yhteneväisiä vanhempien kokemuksiin. Opinnäytetyömme aihetta voisi jatkaa havainnoimalla kehitysvammaisen lapsen arkea päivähoitoryhmässä. Opinnäytetyömme luotettavuuteen vaikuttaa haastattelun valinta aineistonkeruu menetelmäksi. Hirsjärvi ym. kirjoittavat, että haastattelujen luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2008: 201). Osa vanhemmista olikin hyvin tyytyväisiä sekä kokemukset olivat vain myönteisiä. Myönteisille kokemuksille kuitenkin löytyi kuitenkin perusteita. Osa vanhemmista myös vastasi hyvinkin tiukasti kehittämishaasteisiin. Uskomme, että aineistomme kuvaa monipuolisesti vanhempien näkökulmasta kehitysvammaisen lapsen varhaiskasvatusta sekä yhteistyötä päiväkodin työntekijöiden kanssa.

Vastaisivatko havainnot lapsen päiväkotipäivästä vanhempien kokemuksia? Tuloksia kirjoittaessamme jäimme pohtimaan, mitä kehitysvammaisen lapsi kertoisi vuorovaikutustilanteista aikuisten ja lasten kanssa. Kokeeko lapsi, että häntä kuullaan ja ymmärretään? Käsittelemämme osa-alueet kehitysvammaisen lapsen arjesta perustuvat vahvasti lapsen omiin tunteisiin ja mielipiteisiin. Opinnäytetyömme aineiston perusteella on kuitenkin mahdotonta yleistää esimerkiksi kehitysvammaisen lapsen tyytyväisyyden tunnetta päiväkotiryhmässä. Vanhemman kokemus on vanhemman näkemys lapsensa arjesta. Tuloksiamme ei voida kirjaimellisesti yhdistää kehitysvammaisen lapsen arkeen. Opinnäytetyömme luokin kuvaa siitä, mitä kehitysvammaisen lapsen arki voi olla sekä minkälaisia asioita päiväkodin arjessa erityisesti tulee huomioida.

Tuloksemme kehitysvammaisen lapsen kommunikaatiosta ja itsensä ilmaisusta herättivät ajattelemaan, kuinka itsestäänselvyytenä pidämme vaikuttamista arjen asioihin. Itsensä ilmaiseminen ja ymmärretyksi tuleminen ovat myös lähtökohtia puhuttaessa lapsen osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Lapsi on osallinen päiväkotiryhmän toimintaan saamalla mahdollisuuden tehdä omia valintoja. Vaikuttaakseen lapsi kuitenkin tarvitsee keinoja, joilla ilmaista ajatuksiaan. Yhtenä

tuloksena aineistostamme nousi myös, että päiväkotiryhmässä surua kehitysvammaiselle lapselle aiheuttaa se, että aikuinen ei ymmärrä. Kehitysvammaiset lapset siis haluavat vaikuttaa arkeensa ja viestivät käyttäen osaamiaan keinoja.

Puhe on kuitenkin vain yksi väline, jolla ihminen ilmaisee itseään. Suuressa osassa ovat myös kehonkieli, ilmeet ja eleet. Tuloksistamme käy ilmi, että ajoittain päiväkotiryhmän lapset keksivät keinot kommunikoida kehitysvammaisen lapsen kanssa. Tällainen taito olisi hienoa meidän aikuistenkin pystyä oppimaan. Kehitysvammaisen lapsen kommunikaatiossa ei ole tärkeintä tähdätä oikeakielisyyteen, vaan monipuolisuuteen ja ymmärrettävyyteen. Kehonkielen ja apuvälineiden lisäksi kehitysvammaisen lapsi ilmaisee itseään vahvasti tunteiden avulla. Kehitysvammaisen lapsi ilmaisee ilon sekä surun hyvin vahvasti, jotta lapsi tultaisiin ymmärretyksi.

Kehitysvammaisen lapsen itsetuntoon vaikuttaa arki päiväkodissa. Vanhempien mukaan kehitysvammaisen lapsi saa vaikuttaa vapaaseen toimintaan itse. Muuten toiminta on hyvin aikuisjohtoista päiväkodissa. Kehitysvammaisen lapsen itsetunnon vahvistamiseksi olisi hyvinkin merkittävää antaa lapsen päästä vaikuttamaan entistä enemmän arkensa toimintoihin. Päiväkodin työntekijöiden tulisi tehdä havaintoja asioista mitkä kiinnostavat lasta ja näin tarjota vieläkin enemmän toimintamahdollisuuksia lapselle. Edellä mainitun tapaisella ajattelulla emme tarkoita sitä, että kehitysvammaisen lapsi saisi päättää kaikesta arjen toiminnasta. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tehtävänä on järjestää kehitystason mukaista ohjelmaa sekä tarjota rajat, jonka sisällä kehitysvammaisen lapsi voi turvallisesti oppia tekemiään valintoja vuorovaikutuksessa muiden lasten sekä aikuisten kanssa.

Kehitysvammaisen lapsen vahvuuksia sosiaalisissa tilanteissa ovat vanhempien mukaan hyväntuulisuus ja innokkuus. Aito ennakkoluulottomuus vuorovaikutustilanteissa on erittäin ihailtavaa sekä saattaa olla erittäin merkittävässä asemassa sosiaalisen suhteen synnyssä. Kehitysvammaisen lapsi voi asenteella antaa vaikutteita ryhmän muille lapsille. Kehitysvammaisella lapsella ei vanhempien mukaan ole "sydänystävää" vaan enemmänkin leikkitovereita ja kavereita. Tällainen saattaa huolestuttaa vanhempia, mutta kehitysvammaisen lapsi ei välttämättä kaipaa läheisiä ystäviä, sillä lapset nauttivat osakseen kaiken aikuiselta liikenevän huomion. Tuloksia kirjoittaessamme jäimme pohtimaan: onko ystävyyskin tilanne, joka on aikuisen asettama odotus?

Tärkeämpää on jälleen lapsen tunne siitä, mitä lapsi tarvitsee. Tunne siitä, että ympärillä on välittäviä ja kiinnostuneita ihmisiä on varmasti tärkeämpää kuin eri ihmissuhteiden laadun määrittely.

Ryhmään kuulumisen tunne merkitsee usein ihmisille paljon. On tärkeää tuntea, että on osa jotakin. Päiväkotiryhmä tarjoaa kehitysvammaiselle lapselle mahdollisuuden olla osa ryhmää. Päiväkotiin lähteminen ja siellä oleminen viestittävät lapselle, että hän kuuluu yhteisöön, jonka muodostavat tutut aikuiset ja lapset. Päiväkotiryhmä on usein kehitysvammaiselle lapselle ensimmäinen tilaisuus kiinnittyä ympäröivään yhteiskuntaan sekä pienempiin yhteisöihin. On mahdollista, että päiväkodin lapsiryhmä siirtyy samaan aikaan koulumaailmaan. Tällöin muodostuneet ihmissuhteet voivat helpottaa uuteen ympäristöön siirtymistä.

Kehitysvammaisella lapsella voi olla henkilökohtainen tai ryhmäkohtainen avustaja. Vanhempien mukaan kehitysvammaiset lapset kaipaavat aikuisen huomiota lähes joka ikinen tunti vuorokaudessa. Onko mahdollista, että henkilökohtaisen avustajan omaavan lapsen ryhmäytyminen hidastuu, koska avustajan ja lapsen tiivis vuorovaikutus sulkee muun ryhmän ulkopuolelle? Mielestämme lapsen onnistunut integroituminen näkyy ensinnäkin ryhmäytymisenä sekä yhteisten pelisääntöjen noudattamisella sekä oppimalla jakamaan aikuisen huomion muiden ryhmän lasten kanssa. Kehitysvammaiselle lapselle tulee tarjota aikaa arjen eri toimintoihin sekä aikuisen tukea. Opinnäytetyössämme korostui kehitysvammaisen lapsen tarve sosiaalisten tilanteiden harjoitteluun. Tällöin avustajankin roolia on hyvä arvioida päiväkotiryhmässä.

Haastattelumme osallistui vanhempia, joiden kehitysvammaiset lapset olivat olleet päivähoidossa ainakin jo muutaman vuoden. Vanhemmat toivat esille, että päivähoidolta tarvittavan tuen määrä on rinnastunut omaan elämäntilanteeseen. Päivähoidon aloituksessa ja lapsen saadessa diagnoosin vanhempien tuen tarve on suurimmillaan. Yhtenä opinnäytetyömme tuloksena on, että vanhemmat kokevat tarvinneensa enemmän tukea lapsen aloittaessa päivähoiton. Tuloksistamme käy ilmi, että vanhempien nykyinen tuen tarve liittyy enemmän lapsen hoidosta ja kasvatuksesta keskusteluun kuin omaan jaksamiseen. Tuloksemme olisivat kuitenkin voineet olla hyvin erilaisia, mikäli haastatteluihimme olisi osallistunut vanhempia, joiden

kehitysvammaiset lapset ovat juuri aloittaneet päivähoidon. Tuloksia kirjoittaessamme ymmärsimme, miten perheiden elämäntilanteet vaikuttava yksilöllisesti koko perheen hyvinvointiin. Toisena tutkimuskysymyksenä tutkimme vanhempien päiväkodilta toivomaa tukea. Vanhempien tarvitseman tuen tarve on täysin kytkeytynyt perheen sisäiseen elämänhallintaan sekä hyvinvointiin. Aineistomme vanhemmat edustavat omaa perhettään, eikä tuloksia voida johtaa toisten perheiden elämäntilanteisiin. Tuloksemme kertovat esimerkin siitä, mitä päiväkodin työntekijöiden sekä vanhempien yhteistyö ja kumppanuus voivat olla.

Kehitysvammaisen lapsen kasvatuksessa tulee nähdä yhtä tärkeässä roolissa vanhempien näkemys lapsen kasvatuksesta ja hoidosta sekä päiväkodin työntekijöiden ammattitaito. Tämä mahdollistaa laadukkaan yhteistyön syntymisen. Vanhemmat kokevat, että he saavat tukea kehitysvammaisen lapsen kasvattamiseen tarpeensa mukaisesti. Kumppanuus vanhempien ja työntekijöiden välillä perustuu molemminpuolisen kunnioittamisen, avoimuuden sekä luottamuksen tunteeseen. Vanhemmat ja työntekijät eivät pääse edellä mainitun kaltaiseen kumppanuuteen vähättelemättä toisen kasvattajan roolia ja merkitystä kehitysvammaisen lapsen elämässä. Luottamus ja avoin keskustelu ilmapiiri vaativat kuitenkin paljon aikaa, jota tulee pikku hiljaa rakentaa. Vanhemmat kertoivat yhteistyön pohjaksi pitkän yhteistyön. Tuusulassa vanhemmat arvostavat pitkäaikaisia työntekijöitä, joilla on laaja-alaisempi näkemys lapsesta. Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen yhtenä ongelmana ovat kuitenkin työsuhteiden määräaikaaisuudet ja vaihtuvuus. Opinnäytetyömme tulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia, mikäli haastattelut olisi suoritettu useammassa kunnassa tai kaupungissa.

Vanhemmat, jotka kokevat etteivät ole saaneet riittävästi tukea tai informaatiota, eivät ole vielä täydellisessä kumppanuusvaiheessa. Struktuurin jatkuva vaihtuvuus tai työntekijöiden tietämättömyys vanhempien kaipaaman tuen määrästä voivat vaikuttaa suuresti vanhempien kokemukseen, että he jäävät tarvitsemansa tuen ulkopuolelle. Nykytilanteessa vanhempien tulee olla aktiivisia, jotta he saavat kehitysvammaiselle lapselleen oikeutetut edut ja tukipalvelut. Ehkä varhaiskasvatus- ja kehitysvammapalveluiden yhteistyötä tulisi selkeyttää, jotta vanhemmalle pystytään

antamaan hänen tarvitsemaansa tukea. Vanhempien tulisi puhua mieltä askarruttavia asioista sekä rohkeasti keskustella päivähoiton työntekijöiden kanssa.

Kehitysvammaisen lapsen kanssa kukaan ei pärjää yksin. Osa vanhemmista kokee, että he tukevat enemmänkin päiväkodin työntekijöitä. Tilanteeseen vaikuttaa varmasti myös päivähoiton työntekijöiden kokemattomuus kehitysvammaisen lapsen kasvatuksessa. Koko väestöstä noin 1% kärsii eri asteisesta kehitysvammaisuudesta. Varhaiskasvatuksen työntekijät tarvitsevat myös tietoa kehitysvammaisista lapsista. Tämä on ollut opinnäytetyömme tarkoitus. Vanhemmat tuntevat kehitysvammaisen lapsen arjen parhaiten. Olisi todellista tuhlauksia olla hyödyntämättä vanhempien tietotaitoa koskien kehitysvammaista lasta. Tämän takia onkin merkittävää, että vanhemmat kertovat ja keskustelevat päivähoitotyöntekijöiden kanssa lapsesta, jotta kehitysvammaisen lapsi saisi myös päivähoitossa riittävän tuen. Tärkeä tavoite on kehitysvammaisen lapsen vanhempien ja työntekijöiden yhteinen ajatus lapsen kasvatuksesta ja toiminta tavoista. Tuloksistamme käy kuitenkin ilmi, että vanhempien mukaan lapsen kasvatusta ja hoitoa koskevat tavoitteet muodostetaan työntekijäjohtoisesti. Minne tiivistyvät vanhempien ja työntekijöiden yhteiset tavoitteet?

Päiväkodissa tehtävä työ on merkittävä osa kehitysvammaisen lapsen kasvua, sillä kehitysvammaisen lapsi tarvitsee paljon tukea ja ohjausta, jotta selviää päivittäisistä toimista. Itse päivähoito paikkana tarjoaa monelle vanhemmille hengähdys tauon. Tämän lisäksi vanhempien kasvatustehtävää helpottaa varmasti myös arkisten asioiden opetteleminen ja jatkuvat toistaminen päivähoitossa. Päiväkodin työntekijöiden kannustuksella vanhemmatkin hyväksyvät lapsen kehityksen. Esimerkiksi lapsen opettaminen kuivaksi saattaa aiheuttaa vanhemmille stressiä, mutta varhaiskasvatuksen työntekijöiden kannustaminen ja lapsen kanssa yhdessä harjoittelu auttaa kotona tehtävää työtä. Tämän kaltaisissa tilanteissa on merkittävää, että yhteistyö toimii vanhempien ja päivähoiton työntekijöiden välillä. Kehitysvammaisen lapsen arjessa kulkevat tavoitteet ovat hyvin käytännönläheisiä. Lasta koskevat tavoitteet eivät saisi määräytyä suoraan päivähoiton puolelta vaan tavoitteiden onnistumisen ja yhteistyön edistämiseksi tulisi vanhempia ottaa vahvasti mukaan tavoitteiden suunnitteluun. Tämä takaa paremmat mahdollisuudet lapsen onnistumiselle.

Osa vanhemmista kertoi, että mieltä painavien asioiden käsittelyyn menee turhan pitkä aika. Päiväkodin arjessa ei siis ole välttämättä mahdollista tukea vanhempaa tämän tarvitseman tuen mukaan. Tuloksistamme käy ilmi, että vanhempien tällä hetkellä tarvitsema tuki perustuu kuitenkin juuri työntekijän vanhemman väliseen keskusteluun ja yhteiseen pohdintaan. Päiväkodin arkeen tulisikin mahduttaa aikaa keskusteluille ja ajatustenvaihdolle. Vanhemmat kokisivat saavansa huomattavasti enemmän tukea. Kumppanuussuhteeseen kuuluu niin ikävien kuin positiivisten asioidenkin jakaminen. Vaikeita asioita on kuitenkin vaikea jakaa esimerkiksi päiväkodin pihalla työpäivän jälkeen. Keskusteluyhteys ei välttämättä synny, mikäli asioista puhumiselle ei ole tilaa.

Kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyön jatkuva kehittäminen ja parantaminen edesauttavat kehitysvammaisen lapsen kehitystä, sillä yhtenäinen linja sekä kasvatustapa selkeyttävät lasta. Päiväkodin työntekijöiden tulisi muodostaa yhtä vahva kumppanuussuhde kaikkien ryhmänsä lasten vanhempien kanssa, ei pelkästään kehitysvammaisen lapsen vanhempien. Vaikka vanhemmat eivät oman kokemuksensa mukaan kaipaa tukea päiväkodin työntekijöiltä, tulee päivähoidon työntekijöiden rakentaa heidän kanssaan luottamuksellinen keskusteluyhteys ja avoin ilmapiiri. Tämä helpottaa yhteistyön kehittymistä, vaikka konkreettista tukea kehitysvammaisen lapsen kasvatuksessa tarvittaisikaan.

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat Tuusulan kunnan kehitysvammaisten lasten vanhemmat. He edustavat hyvin pientä otosta pääkaupunkiseudun kehyskunnassa. Suuri haaste aineiston käyttöön liittyen on ollut haastateltavien henkilöllisyyden suojaaminen. Olemme esitteessämme painottaneet luottamuksellisuutta ja anonymiteettiä. Opinnäytetyömme lähtökohtana on saada tietoa molempien vanhempien kokemuksista, mutta emme tee vertailevaa tutkimusta. Sukupuoli näkökulma ei siis ole opinnäytetyömme kannalta tarkoituksenmukainen, eikä mahdollinen. Aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi olemme halunneet korostaa oikeutta tunnistamattomuuteen ja olemme huomioineet tämän opinnäytetyömme jokaisessa vaiheessa.

Olemme lähettäneet Tuusulan kunnan konsultoivalle erityislastentarhanopettajalle lähes valmiin version opinnäytetyöstämme. Hän on tarkistanut Tuusulan kuntaa koskevat tiedot sekä antanut alustavaa palautetta työstämme. Opinnäytetyömme on

hänen mielestään hyvin toteutettu ja asiasisällöstä nousee kohtia, jotka auttavat kehittämään Tuusulan Tuettua varhaiskasvatusta. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja on pyytänyt lähettämään sähköisen version opinnäytetyöstämme, jotta hän voi lähettää työmme luettavaksi Tuusulan kunnan kiertäville sekä alueellisille erityislastentarhanopettajille.

Opinnäytetyötämme voisi lähteä syventämään havainnoimalla tai haastatteleamalla kehitysvammaisia lapsia. Näin voitaisiin selvittää lasten ajatuksia ja tuntemuksia omasta arjestaan. Aiheen syventäminen vaatisi kuitenkin paljon kokemusta sekä tuntemusta tutkimuksen tekemisestä sekä kehitysvammaisen lapsen haastattelusta tuloksen luotettavuuden takia

Opinnäytetyömme prosessina on ollut erittäin opettavainen. Opinnäytetyön tekeminen vaatii paljon suunnitelmallisuutta sekä ennakointia. Haastattelemamme vanhemmat pitivät kiinni sovituista haastatteluajoista. Antoisat haastattelutilanteet motivoituneiden vanhempien kanssa antoivat lisäarvoa työllemme. Kaikki haastattelut järjestettiin lasten kotona ja koimme tämän luottamuksen osoituksena vanhemmilta. Opinnäytetyömme on antanut mahdollisuuden tutkia, mistä asioista kehitysvammaisen lapsen arki koostuu sekä selvittää vanhempien tuntemuksia yhteistyöstä päiväkodin työntekijöiden kanssa. Koimme opinnäytetyön työstämisen mielenkiintoiseksi, sillä pääsimme työskentelemään konkreettisesti kentällä haastattelujen merkeissä. Työskenteleminen kentällä vahvisti ajatustamme siitä, miten värikäs ja rikas kehitysvammaisen lapsen arki on sekä miten suuri merkitys yhdessä tekemisellä voi olla.

Lähteet

- Aaltola, Juhani - Valli, Raine (toim.) 2007: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. WS Bookwell Oy. Juva.
- Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) 2007: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. WS Bookwell Oy. Juva.
- Anttonen, Anneli - Sipilä, Jorma 2000: Suomalaista sosiaalipoliitikkaa, Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Asetus lasten päivähoidosta 1973, Luettu 31.8.2010
- Davis, Hilton 2003: Miten tukea sairaan tai vammaisen lapsen vanhempia? Silverprint; Sipoo.
- Hakkarainen, Pentti 2002: Kehittävä esiopetus ja oppiminen. PS-Kustannus. WS Bookwell Oy. Juva
- Heinämäki, Liisa 2004: Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa, erityispäivähoito-lapsen mahdollisuus, Stakes: oppaita 58, Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2009: Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara Paula 2008: Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.
- Huttunen, Matti 2009. Älyllinen kehitysvammaisuus. Terveyskirjasto.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00556
- Hänninen, Kaija 2004: Kohtaamisen kokemuksia epävarmuuden näyttämöllä-kokemuksellinen ensitieto vammaisen lapsen syntyessä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tutkimuksia 147. Gummerus kirjapaino oy. Saarijärvi.
- Kaski, Markus - Manninen, Anja - Pihko, Helena 2009; Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos; WSOY oppimateriaalit Oy. Helsinki.
- Kuntatiedon keskus.
http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;10336;49069;49070;47329
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista sekä tukitoimista 380/1987

- Lyytinen, Paula - Korkiakangas, Mikko - Lyytinen, Heikki (toim.) 2008: Näkökulmia kehityspsykologiaan, kehitys kontekstissaan. 1.-8. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki
- Malm, Marita – Matero, Marja – Repo, Marjo – Talvela, Eeva-Liisa 2006: Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 1.-2. painos. WSOY.
- Mäki, Iris 1993: Monivammaisen lapsen arkipäivä. Jyväskylän yliopisto, erityispedagogiikan laitos. Pica-Paino Oy. Jyväskylä.
- Määttä, Paula – Männistö, Eija (toim.) 1995: Perheen merkitys vammaisten lasten varhaiskasvatuksessa. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Jyväskylän Yliopisto. Kirjapaino Hetimonex. Jyväskylä.
- Määttä, Paula - Rantala, Anja 2010: Tavallisen erityinen lapsi, yhdessä tekemisen toimintamalleja. WS Bookwell Oy. Juva.
- Pihlaja, Päivi 2005: Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa – Erityisen tuen tarpeet sosiaalis-emotionaalilla ja kielellisen kehityksen alueella. 1. painos. Suomen Kuntaliitto. XGS, Kuntatalo. Helsinki.
- Sosiaalialan korkeastikoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta 2005: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki.
- Tauriainen, Leena 2000: Kohti yhteistä laatua; henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylän yliopisto. ER-Paino Ky. Lievestuore.
- Tuusulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma, Varhaiskasvatuspalvelut, Vasu-työryhmä 14.6.2005
- Tuusulan Kunta 2011. Internet-sivut: Tuettu varhaiskasvatus.
http://www.tuusula.fi/sivu.tmpl?sivu_id=1085.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005: oppaita 56, Gummerus Kirjapaino oy, Saarijärvi.
- Vasta, Ross (toim.) 2002: Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. 2. painos. Oy UNIPress Ab. Painettu Suomessa.
- Yleissopimus lasten oikeuksista,
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Liite 1.

Taustatiedot:

- Kuinka kauan lapsenne on ollut päivähoitossa: päivähoitomuoto? (integroitu/integroitu-erityisryhmä). Lapsen ikä?
- Onko teillä ollut aikaisemmin lapsia päivähoitossa?
- Kuinka hyvin tunnette päivähoidon päivittäistä toimintaa ja ohjelmaa lapsiryhmässä?
- (Diagnoosin lisäksi) Onko lapsellanne erityisen tuen tarvetta?
- Onko lapsellanne henkilökohtaista avustajaa lapsiryhmässä?
- Käyttääkö lapsenne terapiapalveluita? Mitä?

1. Vanhemmuuden tukeminen, päivähoiton aloittaminen.

- Kuvaile ensitapaamista lapsenne päivähoitoryhmän työntekijöiden kanssa.
- Millaisia kokemuksia teillä on lapsenne päivähoiton aloittamisesta?
- Miten teidät huomioitiin hakiessa lapsellenne päivähoitopaikkaa?
- Miten päivähoiton aloitus vaikutti lapseen?
- Minkälaisia asioita käsiteltiin ensimmäisissä tapaamisissa päivähoitoryhmän henkilökunnan kanssa?
- Miten työntekijät hyödynsivät vanhempien tietämystä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta?
- Mitkä olivat sellaisia tekijöitä, jotka edesauttoivat perheen ja päivähoitoryhmän henkilökunnan välistä yhteistyötä?

2. Lapsen arki päivähoitossa.

- Käyttääkö lapsenne apuvälineitä liikkumiseen, arjen toimintoihin tai itsensä ilmaisemiseen. Minkälaisia?
- Mahdollistavatko päivähoiton tilat lapselle täysipainoisen osallistumisen arkeen?
- Minkälaiseksi olette kokeneet vasun teon?
- Millä tavoin lapsen vasun teko on hyödyttänyt lapsenne arkea ja oppimista?
- Minkälaisiin arjen toimintoihin lapsi tarvitsee henkilökohtaista avustajaa?

- Minkälaisissa tilanteissa lapsenne harjoittelee arjen askareita, omatoimisuutta? (esim. syöminen, pukeminen, vessassa käynti).
- Onko lapsellanne sama päiväohjelma kuin muulla ryhmällä, Millä tavoin toimintaa on mukautettu? -> Kehittämisideoita?
- Minkälainen liikkuminen on lapsenne mielestä mielekästä?
- Miten lapsen terveydentila huomioidaan lapsiryhmässä? (lääkitys, infektiot, hygienia).
- Miten lapsenne oppii uusia asioita? (esim. kuunteleminen, havainnointi, toisto, tekeminen).
- Minkälaisissa tilanteissa lapsi saa vaikuttaa omiin asioihinsa päivähoitoryhmässä?
- Minkälaista huomiota lapsenne tarvitsee päivähoidon työntekijöiltä?
- Minkälaisia käytännön taitoja lapsenne on oppinut päivähoitoryhmässä?
- Miten lapsenne leikkii?
Minkälaisissa asioissa lapsenne on kokenut onnistuneensa pkryhmässä?
- Minkälaiset asiat tuottavat lapsellenne mielihyvää ja iloa päivähoitoryhmässä?
- Minkälaiset tilanteet koettelevat lapsen itsehillintää päivähoitoryhmässä?
- Minkälaiset tilanteet aiheuttavat lapsellenne pelkoa ja surua päivähoitoryhmässä?

- Millä tavoin lapsenne kommunikoi? (esim. puhe, tukiviittomat, kuvakortit, kommunikaattorit).
- Minkälaista päivähoitomuotoa toivotte lapsellenne? (esim. integraatio, erityisryhmä, perhepäivähoito). Oletteko tyytyväinen tämänhetkiseen järjestelyyn?
- Millä tavoin lapsi suhtautuu ryhmän muihin lapsiin?
- Millä tavoin ryhmän muut lapset suhtautuvat lapseenne?
- Onko lapsellanne ystäviä päivähoitoryhmässä?
- Millä tavoin lapsi toimii päivähoitoon saavuttaessa? Kuvaille tavanomainen aamurutiini lapsen kanssa päivähoitoon saatossa.
- Minkälaista tukea lapsenne tarvitsee vuorovaikutustilanteissa muiden lasten kanssa?
- Mitä vahvuuksia lapsellanne on sosiaalisissa tilanteissa lasten kanssa?
- Mitä kehitettävää lapsellanne on sosiaalisissa tilanteissa lasten kanssa?
- Minkälaisissa puuhasteluissa lapsenne on useimmiten hakutilanteessa?

3. Vanhemmuuden tukeminen, kasvatuskumppanuus.

- Minkälaiseksi koette yhteistyön päivähoitoryhmän työntekijöiden kanssa?
- Minkälaisissa lastanne koskevissa asioissa olette lähestyneet henkilökuntaa?
- Minkälaisissa lastanne koskevissa asioissa työntekijät ovat lähestyneet teitä?
- Minkälaisiin asioihin koette saavamme tukea päivähoitolta? Minkälaisiin asioihin kaipaatte enemmän tukea?

- Minkälainen keskusteluyhteys teillä on päivähoitoryhmän henkilökunnan kanssa? (esim. avoin, jännittynyt, etäinen, joustava). Kuinka usein keskustelette henkilökunnan kanssa?
- Millä tavoin saatte informaatiota työntekijöiltä? (esim. suullinen tieto, reissuvihko, esitteet/lomakkeet). Minkälaista informaatiota toivotte saavanne?
- Minkälaisia tavoitteita teillä on työntekijöiden kanssa koskien lapsenne hoitoa ja kasvua? (esim. ryhmässä oleminen, pettymysten sieto, oman vuoron odottaminen, kuunteleminen).
- Miten tavoitteet on muodostettu?
- Millä tavoin yhteistyönne on kehittynyt työntekijöiden kanssa lapsenne aloitettua päivähoiton?
- Minkälaisia ristiriitatilanteita teillä on ollut työntekijöiden kanssa koskien lapsenne hoitoa ja kasvatusta? Miten tilanteet on selvitetty?
- Minkälaisista asioista on haastavaa keskustella työntekijän kanssa? Millä tavoin työntekijä voi helpottaa vaikeista asioista puhumista?
- Miten yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Mitä muuta haluaisit sanoa?

Liite 2.

Kutsu vanhemmille.

"Hyvät Vanhemmat!

Olemme kaksi sosionomi-lastentarhanopettajaopiskelijaa Metropolian ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Tuusulassa kehitysvammaisten lasten päivähoidosta. Tarkoituksenamme on toteuttaa noin tunnin kestävä haastattelu, jonka tarkoituksena on luoda kokonaiskuvaa kehitysvammaisen lapsen asemasta päivähoitoryhmässä sekä vanhempien kokemuksia kasvatuskumppanuudesta. Nauhoitamme haastattelut, jonka pohjalta etsimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Haastattelut ovat luottamuksellisia ja opinnäytetyöstämme ei voi tunnistaa tutkimukseen osallistuneita. Kaikki haastattelutallenteet tuhoetaan opinnäytetyömme loppuvaiheessa.

Toivomme, että haastatteluun osallistuisivat molemmat vanhemmat. Haastattelut voidaan toteuttaa päiväkodin tiloissa tai halutessanne Teidän kotona. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa syys-lokakuun vaihteessa. Mahdolliset lisäkysymykset sekä haastatteluun ilmoittautumiset sähköpostilla tai puhelimitse 6.9.2010 mennessä.

Eeva Koskinen 050-5748902, eeva.koskinen2@metropolia.fi

Liisa Kokkonieniemi 044-9970847, liisa.kokkonieniemi@metropolia.fi"

